

КЪМ ВЪПРОСА ЗА СЛОВНОТО БОГАТСТВО В ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ

Доц. д-р **Татяна Илиева**

(Кирило-Методиевския научен център при БАН)

TO THE QUESTION OF THE LEXICAL RICHNESS IN THE WORKS OF EUTHYMIUS THE PATRIARCH OF TARNOVO

Assoc. Prof. Dr. Tatyana Ilieva

(Cyrillo-Methodian research centre, Bulgarian Academy of Sciences)

Abstract: The article summarises the author's work on the excerpt of Letter N from the Glossary of Patriarch Euthymius. It presents a preliminary observation of part of the vocabulary in the writings of this 14th-century Bulgarian man of letters. The statistical structure of the Glossary is presented in summary – the letter N and the dissemination of the words beginning with N on the micro- and macro-level both in the works by this author and in the Medieval literature with a view to following the continuity of the language and influence of the Cyrillo-Methodian tradition on the writers associated with the Literary School of Tarnovo. A general characteristic of the Glossary is made in relation to the grammatical and semantic category of the constituent lexemes in comparison with the word-forming tendencies in the Old Bulgarian as well as with regard to the origin and functional delimitation of words. Special attention is paid to the vocabulary which has not been lexicographically described so far, as well as to the lexis which is considered diagnostic when ascribing this precise author to a particular literary tradition.

Keywords: Bulgarian diachronic lexicology, Middle Bulgarian, Vocabulary of Patriarch Euthymius.

Като една от належащите задачи пред българското историческо езиковедство стои събирането и изследването на словното богатство на българския език от най-старите му писмени свидетелства (X–XI в.) до днес. Това предполага огромна по мащаб и дългогодишна работа върху лексикографското описание и документиране на възможно най-голям брой български книжовни паметници с цел натрупването на една солидна база данни за бъдещия български исторически речник, в който ще бъде представена пълна и ясна картина на развоя

на лексикалния състав на българския език, отразяваща сложния характер на неговата речникова система и измененията в нея от едно или друго естество.

Съществен дял в историята на езика и в частност на неговия лексикон заема периодът на Второто българско царство (от възстановяването на българската държава през 1185 г. до падането ѝ под османска власт през 1396 г.), с особен фокус върху българската книжнина от XIV-тото столетие, когато промяната на типика и исихастският светоглед предизвикват стремеж към обновяване на писменото наследство сред балканските славяни, осъществено чрез превеждане наново на книгите, свързани най-тясно с богослужебната практика, и сверка на старите такива. Тогава работят едни от най-ярките имена на средновековната българска книжнина, между които Евтимий Търновски, Григорий Цамблак, Йоасаф Бдински, К. Костенечки и др. Това е и времето, когато българският език добива значение на общославянско книжовно койне (особено сред южните и източните славяни). Руският фонетичен вариант на среднобългарския език от епохата на Втората българска държава, пренесен в Киевска Рус от митрополит Киприан, и до днес е език на православните храмови богослужения, като в много славянски държави е общ църковен език.

През последните десетилетия се направи много по отношение на лексикографското описание на среднобългарския книжовен език. Бяха съставени индекси към редица преводни съчинения от този период. Тук ще спомена индексите към среднобългарските преводи на Диалектиката и Догматиката на св. Йоан Дамаскин (**Weiber 1987**), към славянската версия на съчинението на Григорий Нисийски „За устройството на човека“ (**Sels 2009**), към Закхеевия превод на Триодния синаксар (**Тасева 2010**), към Ареопагитския корпус (**Fahl, Harney 2012**), към словата на Авва Доротей (**Димитров 2013**), към среднобългарските евангелски ръкописи Добромирово (**Десподова 1992**) и Радомирово евангелие (**Рибарова, Угринова-Скаловска 1988**).

Освен към преводни паметници има съставени речници и към оригиналното творчество на изтъкнати автори от този период. С речникови описания са снабдени научните издания на Цамблаковите творби „Мъчение на Йоан Нови“ (**Русев, Давидов 1966**), „Похвално слово за Евтимий“ (**Русев, Гълъбов, Давидов, Данчев 1971**) и „Житие на Стефан Дечански“ (**Давидов, Данчев, Дончева, Ковачева, Генчева 1983**), както и това на малко проученото досега „Слово за Връбница“, изготвено от А. Бояджиев (**Бояджиев 2003**).

Неподозирано словесно богатство на българския книжовен език през среднобългарския период от развитието му съдържа подготвяният за печат Речник към съчиненията на Патриарх Евтимий (РПЕ), дело на авторски колектив от Секцията по история на българския език при ИБЕ – БАН¹. Речникът се изготвя на основата на пълна ексцерпция на лексикалния материал от съчиненията на патриарх Евтимий по подготвяното ново издание на произведенията му от

¹ Вж. повече у **Карачорова 2011**, 17–24.

Кл. Иванова, което включва: четири жития – на св. Иван Рилски (ЖИР), на св. Филотея Темнишка (ЖФ), на св. Петка Епиватска (Търновска) (ЖП), на св. Иларион Мъгленски (ЖИМ); четири похвални слова – за равноапостолите Константин и Елена (ПслКЕ), за великомъченица Неделя (ПслН), за Михаил Воин (ПслМВ), за Йоан Поливотски (ПслЙП), четири послания – до Киприан (ПК), до Антим (ПА) и две до Никодим Тисмански (1ПН, 2ПН), както и службата за царица Теофана (СТ). Речникът е тип тезаурус и обхваща всички думи, които влизат в избраните основни преписи на доказано авторските произведения на патриарх Евтимий. Същият е важен документ, засвидетелстващ съхраняването на кирилometодиевската писмена традиция през Второто Българско царство и континуитета в развоя на книжовния език.

Настоящата статия обобщава работата на авторката по ексцерпцията на Буква Н от РПЕ и има характер на предварително наблюдение върху част от лексиката в съчиненията на Патриарх Евтимий.

Словникът на Буква Н от РПЕ наброява общо 423 заглавни единици в 4004 словоупотреби. От пълнозначните думи най-голям е броят на прилагателните – 169 речникови единици², което се равнява на 40% от всички лемми в извадката. В това число влизат 7 притежателни, 3 местоименни и 60 причастия-прилагателни (35.5% или над 1/3 от всички *adjectiva* в изследвания ексерпт). Следват съществителните (87, вкл. 9 ЛИ и 6 МИ), съставляващи 20.5% от дължината на словника. Малко по-малко са глаголите – 84 (19.8%) и най-накрая се нареждат наречията (61 или 14.4%). Непълнозначните думи са представени от 10 местоимения, 6 съюза, 3 частици, 2 предлога. Има и едно буквено означение на число.

От данните се налага изводът, че поне що се отнася до изследваната извадка, авторовият идиолект на патриарх Евтимий се отличава с висока употреба на орнаментиращи думи.

Таблица № 1 показва в съкратен вид статистическата структура на словника на РПЕ–Н:

Честота	Брой думи	Честота	Брой думи	Честота	Брой думи	Честота	Брой думи	Честота	Брой думи	Честота	Брой думи
1	209	8	2	15	7	24	1	37	1	117	1
2	55	9	9	16	3	26	1	49	1	161	1
3	29	10	4	17	3	27	1	55	1	369	1
4	28	11	4	18	2	28	1	56	1	628	1
5	19	12	1	20	2	30	1	79	1	683	1
6	12	13	2	22	1	31	2	100	1	423 думи	
7	9	14	4	23	2	37	1	102	1	4004 употреби	

² В числото на прилагателните са включени и субстантивирани форми.

От нея може да се проследи колко думи с определено количество словоупотреби има в анализирания ексцерпт. Ясно се вижда, че в словника на РПЕ – Н с намаляване честотата на словните единици се увеличава количеството думи със съответната фреквентност, като най-голям е броят на нискочестотните. Относителният дял на единично употребените думи може да послужи като критерий за богатството на даден речник. В изследваната извадка от РПЕ той е 49.4%, т.е. почти половината, което говори за изключително богат авторов език. Тук влизат с много малко изключения почти всички думи от групата на незасвидетелстваните в лексикографските справочници, както и близо половината от единично регистрираните в КСП лексеми, което може да се обясни с относително по-рядката им употреба изобщо в речта или в литературния език от епохата на Средновековието. Разбира се, има и случайно попадащи в този диапазон думи с относително по-широко разпространение в дискурса като *напастъ*, *напльннѣти*, *неже*, *нести*, *никаковъ*, *нѣкакъвъ*, *нощънъ*.

Друга група думи се регистрират повече от един път, но употребени само в едно произведение. Такива са ЛИ *Недѣла* (5 пъти в ПслН), *неоскръненъ* (6 пъти в ЖФ), *ннколндна + ннколнднскъ* (6 пъти в ПслКЕ). Тях можем да определим като ключови, свързани с темата на конкретното произведение.

От приложената листа на лемите е видно, че в анализирания ексцерпт с най-висока фреквентност се отличават служебните и местоименните думи, които закономерно са най-употребимите думи изобщо в езика (предлогът *на*, частицата *не*, съюзите *ни*, *нъ*, местоименията *нашъ*, *нѣкън*, *ничътоже*). Най-честите пълнозначни думи в изследваната извадка са *нво* от съществителните, респ. *нѣкънъ* от прилагателните, което е в пряка връзка с тематиката на творбите на писателя. От глаголите най-фреквентни са *написати* и *наутн* в качеството си на наименования за основни действия и модуси. Следва ги *наследннѣтн с*, който се явява ключова дума в произведенията на патриарх Евтимий. Като означение на базово времево понятие най-често срещаното наречие е *нчнъ*.

Таблица №2 представя разпространението на думите от РПЕ – Н в произведенията на автора. Тенденцията е броят на общите думи да намалява с увеличаване числото на паметниците, което пряко кореспондира с високия % единично и рядко употребявана лексика

Таблица № 2.

Брой творби на патриарх Евтимий	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Брой думи в РПЕ – Буква Н, срещащи се в толкова на брой произведения на ПЕ	231	60	31	32	18	13	11	4	8	2	5	3	5

Таблица №3 дава разбивка на броя единици от РПЕ – Н в отделните съчинения на автора. Така можем да видим, че в ЖИР са налице 95 думи от изследваната извадка, 19 от които само в тази творба. За ЖП тези цифри са съответно 74 и 6 и т. н. Закономерно в произведенията с по-голям текстови обем е по-голямо и числото на наличните думи от РПЕ– Н.

Таблица № 3.

Творба	ЖИР	ЖП	ЖФ	ЖИМ	ПелКЕ	ПелН	ПелМВ	ПК	ПелЙП	ПН	ЗПН	ПА	СТ
Брой думи от РПЕ – Н в тази творба	95	74	107	124	152	117	55	75	102	92	25	53	31
Брой думи от РПЕ – Н само тук	19	6	16	32	39	20	9	10	21	34	4	16	5

Таблица №4 представя разпространението на думите от анализирания ексцерпт на макроезиково ниво. Респективно, №4А дава разбивка на общите думи в РПЕ – Н и КСП според покритието на брой паметници. Оттук може да се види, че 63 лексеми от РПЕ – Н са общи с един КСП, 33 с два, 13 с три и т. н. Тенденцията е броят на общите думи да намалява с увеличаване числото на паметниците. Накрая се привежда сборът общи думи между КСП и РПЕ – Н. В №4Б е представена общата лексика за РПЕ – Н и отделните КСП:

таблица №4А

Брой КСП	Брой думи в РПЕ – Н общи с толкова КСП
1	63
2	33
3	13
4	16
5	17
6	15
7	13
8	12
9	10
10	8
11	5

таблица №4Б

КСП	Брой думи в РПЕ – Н общи с този КСП	Брой думи в РПЕ – Н общи само с този КСП
З	101	-
М	106	-
А	93	2
СК	85	-
У	8	-
О	16	-
Б	28	-
ЗП	6	-
ЗЛл	8	-
Р	21	-
Х	7	-

12	4
13	0
14	1
15	1
16	1
17	1
18	0
общо	244

С	159	37
К	57	1
КЛл	13	-
СС	11	-
СЕ	103	14
СП	55	1
Е	39	2

Таблица №5 представя сравнение на словника на РПЕ – Н със СтБР и ЦслР³:

Дължина на словника на РПЕ – Н 423 лексикални единици (100%)	
Всичко регистрирани лексеми в консултираните речници 377 лексикални единици (89.12% от целия словник на РПЕ – Буква Н)	
/1/ Лексика обща с КСП 244 лексикални единици 57.7% от целия словник на РПЕ – Н	/2/ Лексика липсваща в КСП 179 лексикални единици 42.3% от целия словник на РПЕ – Н
/2.1./ Лексика обща със стб. пам. по късни ркп. и цсл. текстове 133 лексикални единици 31.4% от целия словник на РПЕ – Н	/2.2./ Лексика липсваща в лексикографските справочници 46 лексикални единици 10.9% от целия словник на РПЕ – Н

От данните може да се заключи, че РПЕ – Н показва единство, както с Кирило-Методиевските традиции, наследени от литературата на Първата българска държава, така и с по-сетнешната църковнославянска книжнина. Внушителната бройка неотбелязани в палеославистичните лексикални справочници словни единици само от тази частична извадка разкрива значението на РПЕ за попълване на българския исторически речник.

В множеството на прилагателните имена от РПЕ – Н най-висок е процентът на качествените – 94 пункта (= 159 лексикални единици). Останалите 6 на сто се разпределят между относителните⁴ (7 на брой) и местоименните (3). С оглед на словообразователния формант в лексико-семантичната група на качествените прилагателни от изследваната извадка съотношенията са, както следва: 6 безсуфиксни, едно със суфикс -итъ, 5 със суфикс -ивъ и 71 със суфикс -ьнъ. 60

³ За целта на изследването словникът на РПЕ – Н е съпоставен с основните лексикографски трудове на стб. и цсл. език: СтБР, СтелС, LPsl, МДрЯ, SJS и ЦслР.

⁴ В това число влизат 5 лексикални единици на -ьскъ и по 1 на -ьвъ и -ьнъ.

принадлежат към категорията причастия-прилагателни⁵. Изразено в проценти, почти 90 на сто от суфиксалните адективни деривати съставляват производните на суфикс *-ънъ*⁶ (44.6% от всички качествени). След тях най-голям дял имат отпричастните *adjectiva* – 37.7% от всички качествени⁷. Съществената разлика спрямо референтните стойности, взети от стб. паметници, се обяснява със значителното присъствие на департиципиалните деривати в групата на негираните думи, които попадат в този ексцерпт.

При множеството на наречията, образувани от качествени прилагателни или адективирани причастия, в РПЕ – Н прави впечатление почти равномерното количествено разпределение между дериватите на *-о* (24 лексикални единици) и *-ѣ* (20 лексикални единици)⁸. Освен това налице са 3 адвербиализирани предложни изрази с предлог на (*надлъзъѣ, напослѣдъѣкъѣ, напѣдъѣ*), едно степенувано наречие с частицата *наи* (*наипаѣѣ*), две от стари неизменяеми прилагателни (*ниѣ* и *неѣдѣѣѣ*), както и редица местоименни наречия от категорията на отрицателните и неопределителните.

Към изследваната извадка спадат още редица префиксати, произведени с наставка *на-* – глаголи и отглаголни производни. Съчетан с глаголи за движение, префиксът изразява направление в посока към (*наѣстн* – *наѣдити* – *наѣдениѣ*, *наити*, *нападатн* – *напасти* – *напастьѣ*, *направнтн* – *направлатн*, *назнратн*, вкл. и в преносно значение за време при *настатн* – *настѣлатн*, за причина в *наѣстн*, или за идеална цел в *наставнтн* – *наставлатн*). Съчетан с глаголи за състояние същият означава местоположение върху някаква плоскост (*наѣжатн*), а с глаголи за действие – насоченост на действието към повърхността на нещо –

⁵ В това число влизат 38 лексикални единици на базата на сегашни страдателни причастия (20 на *-нѣѣ* и по 9 на *-ѣнѣ* и на *-ѣмѣ*), 18 на базата на минали страдателни (12 на *-нѣѣ* и 6 на *-анѣѣ/-нѣѣ*) и 4 на базата на сегашни деятелни причастия.

⁶ За срв. процентното съотношение на този модел спрямо останалите словообразователни типове от групата на качествените прилагателни в други текстове е, както следва: ИП – 80.23%; КСП – 82.26%; ЙоЕБ – 84.5%; ЕзФ.І.461 – 79.13%; ЙоЕШ – 81.9%; ЕфрСир – 79.4%; ПЧрнз – 81.9%; ПрезвК – 72.6%; Изб1073г. – 82.9%; Сб1076г. – 74.5%; Средна стойност 82.15%. ХимнКлОхр – 90.25%; Слова КлОхр – 88.5%. Изчисленията са на Т. Илиева. Вж. **Илиева 2011, 2012, 2013а, 2013б, 2014, 2015, 2016, под печат.**

⁷ За срв. делът на адективираните причастия в ИП е 6.95%, в КСП – 9.03%, в ЙоЕБ – 11%, в ЕзФ.І.461 – 5.15%, в ЙоЕШ – 5.7%, в ЕфрСир – 10.87, в ПЧрнз – 7.24%, в ПрезвК – 10.9%, в Изб1073г. – 14.17%, в Сб1076г. – 5.94%, в ХимнКлОхр 14.09%, а за СловаКлОхр 10.7%. Средна стойност 9.81%. Изчисленията са на Т. Илиева. Вж. цит. съч. в предходната бел.

⁸ За срв. в творчеството на Климент Охридски съотношението при наречията, произведени от основа на прилагателни имена, е както следва – 92% наречия на *-о* срещу 8% на *-ѣ* в СловаКлОхр и 92.6% срещу 7.4% в ХимнКлОхр. В КПреслПАр се регистрират 95.23% лексикални единици на *-о* срещу 4.76% на *-ѣ*. За КПреслПАр това съотношение е 80.5% към 19.4%. Вж. **Илиева 2016, под печат.**

отгоре на (назидати — назъдати, напнсати — напнсавати, насадити — насаждати, настъпати — настъпити, насыпати, наурътати — наурътавати, вкл. и в преносен смисъл, например в наскакати — наскоуити, в наръгати сѧ, където има значение на враждебно отношение). В други случаи представката е напълно граматикализирана и служи за изразяване на перфективност (напагати, напнтатн, наплънитн сѧ, насытнтн — насыщати, наоучати — наоучнтн).

Тук влизат и 5 деривата на префикс *низъ-*, означаващ в съчетание с глаголи за движение направление в посока надолу, както и 2 производни от предложни изрази с предлог *надъ* — *надъгровьнъ* и *надъгровъ*.

Прави впечатление присъствието на значителен брой глаголи от вторичен несв. в. на *-ва*: *навыкновати*, *назнаменовати* (покрай *назнаменовати*), *наказовати*, *напнсавати*, *наслѣдовати*, *наурътавати*, *невуровати*, *недѣговати*.

Множеството на съществителните имена от РПЕ – Н включва следните суфиксални производни:

а) от категорията *имена на лица*:

-ьникъ (6): *навѣтъникъ*, *намѣстѣннкъ*, *наслѣдѣникъ*, *наставѣннкъ*, *ненавнстѣннкъ*;

-ьница (1): *наставѣнница*;

-тель (1): *наказатель*;

-ьць (1): *нетворць*;

-ѣнникъ, *мн.* -ѣне (2): *назарѣнникъ*, *ниневнтѣне*;

б) от категорията *имена на действия*:

– отглаголни съществителни на *-ние/-тие* (22): *наведение*, *назъдание*, *наказание*, *наречение*, *наслаждение*, *насыпание*, *насыщение*, *научнение*, *невъздържание*, *невѣдѣние*, *неглаголение*, *недооумѣние*, *недѣгование*, *ненствование*, *ненаоучение*, *несътъжание*, *нетълѣние*, *неѣстроение*, *низоульгание*, *нищепитание*, *нѣмотование*, *небытие*;

– конверсиви на *-ѣ* (6): *ѣвѣтъ*, *надъгровъ*, *наказъ*, *народъ*, *недѣжъ*, *нравъ*;

в) от категорията *абстрактни наименования*:

-ие (4): *наслие*, *наслѣдие*, *невѣрие*, *неуѣстие*;

-ота (3): *нагота*, *неучстота*, *нищета*;

-ьство (4): *ненствоьство*, *неплодъство*, *непокоръство*, *неуоувъство*;

-ьствие (1): *неуоувъствие*.

г) други:

-ица₂ (1): *навѣуерьница*;

-ло (1): *науло*.

Освен многобройните отвлечени имена в РПЕ – Н се срещат и няколко конкретни: *ѳоѧѧ*, *ѳѧѳѳ*, *ножьница*, *ноздрь*. Значителният превес на абстрактната лексика пряко кореспондира с тематиката на творчеството на писателя.

Данните сведочат, че по отношение както на представъчното, така и на наставъчното словобразуване лексиката от изследвания ексцерпт показва един-

¹ Изчислява се спрямо общия брой незасвидетелствани думи.

ство с тенденциите на макроезиково равнище от старобългарския и среднобългарския период.

От категорията на сложните думи в РПЕ – Н присъстват само 6 – 4 прилагателни и 2 съществителни:

научаლობразьнѣ, -ы, прил. (3) Първообразен. Въ лѣпотѣ оубо ктѡ намѣ понвсна вн гакъ не тѣуѣж о двѡры лѣннеѣ нмщнмѣ н нераднѣ, нж н завндѡщн̄н̄ едноплеменнымѣ двѡрымѣ прнѡстѣоу, аще млѣуанѣемѣ влжѣннагѡ юанн а жнтѣе прѣншли внхомѣ, н не въсѣцѣемѣ тѣщанѣемѣ по възможномѡу намѣ напнсано такоже научаლობразьнѣ образѣ прѣвлжнлн нже двѡрыж желажщнмѣ н ревнѡужщнмѣ двѡрдѣтѣлн, на нѡ н снце прѣже ннѣ пвлзн въсхѡдщн. ЖИР 93а.

Отбелязано и в ЦслР с пример от Мин. ян. 17 ст. г.в.

неблагословенѣ, -ын прич.-прил.* (1) Неблагословен, лишен от благословение. оукараютъ вѡ насѣ како не оставлаемѣ вѣнѣуавати се двѡбрауныхѣ и трѡебрауныхѣ, нѣ и мнѡгобрауныхѣ, и ради сего неблѡвени прѣбывають, и влѡдннѡскы належеть. ПА 7266.

Негирана форма на широко разпространеното още от КСП адективирано причастие благословенѣ.

несѣребролюбивѣ, -ын прил. (1) Който не е сребролюбив, алчен. несѣребролюбивомѣ нравомѣ, доволни сѣщѣимѣ, възшѣдыи на трѣтѣе нѡбо и слышавѣ неизреченныѣ глы, павлѣ вжтвеннѣ възываеть. ПА 727а.

Негирана форма на засвидетелстваното в паметници, запазени по късни преписи сѣребролюбивѣ (ПандАнтХІв.).

неоудѡбѣшестѣвенѣ, -ын прил. (1) Трудно подвижен. н дѡшѣше рѣкы глѣмыж рыла. Обрѣтѡшж каменѣ велен высѡкѣ сѣлѡ н жестѡкѣ, н вѣсма неоудѡбѣшестѣвенѣ. ЖИР 100а.

Срастване с неизменяем компонент А наречие. Възпроизвежда калкиращите преводи на гр. образувания с първа съставка δυσ-, познати от старите писмени паметници. Свидетелства за взаимодействието между преводна и оригинална литература.

низѡдлѣганиѣ, -а ср. (2) Падане ничком, правене на земни поклони. стѣнанѣа же ѡстад н непрѣстаннаа, ктѡ нзречеть. ннзѡлѣганѣа же н томенѣа въсегдѡшнаа ктѡ скажѣ. ЖП 77а; въ снхѣ оубѡ тѣвѣ соущѡу, злѡстраданѣе любви, нестежанѣе н низѡлѣганѣе, сѣкроушенѣе н ѡстѡе въздыханѣе, прочитанѣе сѣ въннманѣе, памѣ сѣмрѣтноѡю н вжтвеннѣ страхѣ и, да сѣкращеннѣ рекоу, мѣтерѣ възсѣхѣ двѡрдѣтѣлнѣи, слѣренѣе. ПК 7256.

Срастване с неизменяем компонент А наречие. Отбелязано и в ЦслР с пример от Мин.февр.7 кан. п. 8; мин.окт.145 веч. ст.

нищепнтание, -а ср. (1) Хранене на бедните. црѣтѣа прѣстѡль оукрашанѣ двѡрдѣтелн̄н̄. Фѣѡфанѡ прѣвнаа. постѡмѣ н млѣвалн н нищепнтанѣемѣ. СТ.

Отбелязано и в ЦслР с пример от Прол. ян. 10. LPsl документира от същата сложна основа нищепнтатель в chrys.-lab. и Misc.-Šaf., а МДрЯ – нищепитальница в ЕфрКрм.

Съществен дял от словника на РПЕ – Н съставляват думите с негация – 242 лексикални единици или 57.21 % от всички лемни в извадката, в т.ч. 18 глагола, 34 съществителни, 49 наречия и 141 прилагателни, от които 59 принадлежащи към категорията причастия-прилагателни (41.8%). 209 са засвидетелствани в традицията срещу 33 недокументирани или 86.36% : 13.64% – сигурен маркер за общността на авторския идиолект с книжовната традиция на миналите столетия.

Процентният дял на чуждите думи в РПЕ – Н съставлява 4.01% от дължината на словника. Сравнението със стб. текстове показва, че в изследвания словен масив, както и в преславските паметници процентът на лексикалните заемки е не повече от 10% в зависимост от жанра. В КСП този показател е значително по-голям.

Анализът показва, че РПЕ – Н обогатява историческия речник на българския език с непознати лексикални единици от всички категории пълнозначни думи – прилагателни (17 лексикални единици), наречия (15 лексикални единици), съществителни (11 лексикални единици, от които 5 ЛИ, 2 МИ и 4 нарицателни), глаголи (2 лексикални единици). Таблица № 6 представя в съпоставителен план разпределението по части на речта в общия словник на РПЕ – Н и при незасвидетелстваната в лексикографските справочници лексика от изследваната извадка.

Таблица №6

Разпределение по части на речта в целия РПЕ – Н				Разпределение по части на речта при липсващата в речниците лексика от РПЕ – Н			
прил.	същ.	глагол.	нар.	прил.	нар.	същ.	глагол.
40 %	20.5 %	19.8 %	14.4 %	36.9% ¹	32.6 %	24 %	4.3 %

В групата на новоотбелязаните думи отново като абсолютна бройка водят прилагателните. Подир тях са наречията, после съществителните и накрая глаголите. Изразено в проценти, най-голям дял речниково недокументирани заглавки има при наречията (24.6% от числото на всички наречия или 1:4). Следват съществителните с 12.6 % нерегистрирани лексикографски словни единици, прилагателните с 10% неизвестни думи и глаголите с 2.3% такива.

В групата на нефиксираните другаде лексеми преобладават производни от всички категории пълнозначни думи с привативния формант не- (недоблествѣнѣ, недосащи, неистовѣнѣ, немилостивѣнѣ, неподѣльнѣ, непокорѣнѣ, непрѣстрашивѣ, несквѣрѣнѣ, несърбѣролюбивѣ, нетворѣць, нетрѣбователѣнѣ, неоклонѣнѣ, неѣсподобити сѣ, неходатанствѣно, неучствѣнѣ). Особено многобройна е групата на характерните за средновековните писмени паметници негирани отпричастни прилагателни и наречия (невѣзбранѣно, невѣзбранѣнѣ, невѣзбранѣемѣнѣ,

недѣлнѣ, незавиднѣ, незагражденѣ, неисътѣнно, ненаказаннѣ, неотърѣченнѣ, непоколѣбленнѣ, непрѣгъвенѣ, непрѣданнѣ, нерасжжденнѣ, несъказаннѣ, нехрани, нечѣтжшии). За всички тях в старите писмени паметници – класически и запазени по късни преписи, се откриват мотивиращите ги думи без негация и изходните им глаголи.

В числото на нерегистрираните в лексикографските справочници думи от РПЕ – Н влизат още няколко реални наименования, между които антропоними (навалианѣ, навкратии), топоними (ника, неада), прилагателни от местни имена (наватѣскѣ, ниневинскѣи, нитринскѣ). За пръв път речниково описание получават също и богослужебният термин навѣчѣрница ‚служба в навечерието срещу църковен празник‘, както и съществителните надѣгровѣ ‚надгробен паметник‘ и нѣмотовани ‚неясен говор, бълболене‘. Последното е забележително с необичайното си словообразуване по модела на девербативите на -ниѣ от мотивираща субстантивна основа, възхождаща към отвлеченото съществително нѣмота. Тази извънсистемност на деривацията навежда на мисълта, че вероятно се касае за преписваческа грешка и първоначалният облик е бил нѣмотовани (< нѣмотати ‚говоря неясно‘). Думата е отбелязана у Срезн с примери от ГрНазХІв. и ВМЧ. Пак там е приведен и изходният глагол с илюстративен контекст от ПНЧ и СЗ (Ис29:24).

Много от новорегистрираните речеви единици се явяват продуцирани въз основа на различна префиксация и суфиксация словообразователни дублети на други по-разпространени думи в старите писмени паметници. Изобщо близкостта и деривационната вариативност са широко застъпени в рамките на изследвания ексцерпт. Така дори само в границите на този относително неголям словен масив може да се правят заключения относно неимоверното синонимно богатство на средновековния български език и в частност на авторовия идиолект. Ето само няколко примера на редове от лексикални синоними и словообразователни дублети в анализираната извадка: неврѣднѣ – неврѣдимѣ – неврѣжденѣ, неврѣдомѣ – несѣврѣдомѣ – неслѣдимѣ – непознавамѣ, нетѣлѣннѣ – нерастлѣннѣ, неѣдобѣшестѣвенѣ – неѣдобѣдвижнѣ – неѣдобѣдвижим, непокорнѣ – непокорнѣ, нескврѣнѣ – нескврѣннѣ – неоскврѣненѣ, непоколѣбнѣ – непоколѣбленнѣ, нескжднѣ – неоскжднѣ, неповоримѣ – неворимѣ, неѣгаснѣ – неѣгашенѣ, неѣтѣшнѣ – неѣтѣшнѣ, неконѣемѣ – несѣконѣемѣ, ненаѣганнѣ – ненаѣгамѣ, ненстовѣство – ненстовление, нечѣствовати – нечѣстовати, неѣѣвѣствие – неѣѣвѣство, низ – низѣ, неѣдобѣ – неѣдобѣно. Особено характерна е дублетността при наречията на -ѣ и на -ѣ. Патриарх Евтимий масово употребява адвербиални деривати от едно и също прилагателно, продуцирани и по двата модела, без открояване и предпочитание към някой от тях, например неѣклонѣно и неѣклоннѣ, неѣодатаистѣвно и неѣодатаистѣвнѣ, неѣмилостнѣвно и неѣмилостнѣвнѣ, неоскжднѣно и неоскжднѣ, непоколѣбленѣно и непоколѣбленнѣ, неѣпѣподѣвно и неѣпѣподѣвнѣ.

Освен множество примери за дублетност и синонимия РПЕ – Н предлага няколко такива и за омонимия в езика от този период – *неко*₁ ‚небе’ и *неко*₂ съюз за въвеждане на подчинени обстоятелствени изречения за причина: защото, понеже; *наказати*₁, *накажѣ*, *накажѣши* св. ‚поуча, напѣтя’ и *наказати*₂, *наказаѣ*, *наказаѣши* несв., поучавам, напѣтствам‘; *напасти*₁, *нападѣ*, *нападѣши* св. ‚нападна’ и *напасти*₂ р.п. ед.ч. от *напастѣ* ‚напаст‘; *недѣла* ‚неделя, първият ден от седмицата’ и *Недѣла* *ЛИ*; *ника*₁ *МИ* и *ника*₂ ‚побеждава’ (*гр.* νικῶ).

- ✓ Редица от думите с по-висока фреквентност в РПЕ – Н позволяват наблюдение върху развитието на многозначност в историята на езика. Лексикални единици като *надѣ*, *напис* (гносеологически термини – *недовѣдомѣ*, *несъвѣдомѣ*, *ненслѣднѣ* ‚непознаваем, непонятен, недостижим за ума’, *неиспытанѣ* ‚който е извън опита’, *нензрѣченѣ*, *несъказанѣ* ‚неизразим с думи’;
- ✓ онтологически термини – *научлообразнѣ* ‚прототипен’, *небытие* ‚небитие’, *несъщата* ‚несъществуващото’;
- ✓ апофатически и катафатически определения на Бога – *невидимѣ*, *необдръжнѣ* и *необыменѣ* ‚необхватен’, *нензлаголанѣ* ‚неописуем’, *ненсѣтенѣ* ‚неизмерим’, *црь небеснѣ*;
- ✓ тринитарни термини – *нераздѣльнѣ* ‚неделим’, *несъзданнѣ* ‚несътворен’;
- ✓ христологични термини – *непрѣмѣннѣ* ‚неизменен’, *неразлѣченѣ* ‚неразлъчен’;
- ✓ етически термини – *невъздържание*, *невѣрие*, *неуѣстие*, *несѣтжаніе*;
- ✓ от учението за безплътните сили – *наула*, *небеснѣныа* *силы*, *доухѣ* *неустѣ*, *неоудокъ* *движимыи* *къ* *злору*;
- ✓ исихастки – *неглаголаніе* ‚безмълвие’;
- ✓ богослужебни – *навѣрѣница*.

Повечето от тях са познати още от КСП (*небытие*, *невидимѣ*, *невѣрие*, *неглаголаніе*, *нензлаголанѣ*, *нензрѣченѣ*, *ненслѣднѣ*, *неиспытанѣ*, *непрѣмѣннѣ*, *нераздѣльнѣ*, *неразлѣченѣ*, *несъвѣдомѣ*, *несъщата*, *неуѣстие*) или от преславските паметници (*наула*, *невъздържаніе*, *недовѣдомѣ*, *необъдръжнѣ*, *несѣтжаніе*). Има и такива, които лексикографската традиция документира само по цел. текстове (*необыменѣ*, *ненсѣтенѣ*, *несъзданнѣ*, *научлообразнѣ*). Този факт е толкова по-важен, като се има предвид диагностичността на терминологичната лексика за принадлежността на конкретния автор към определена книжовна традиция.

Интересна е съпоставката между РПЕ – Н и РБЕ – Н. В нея са включени 404 словни единици от изследваната извадка (без реалните наименования и техните производни). От тях, налични и в двата масива са 266, което прави 65.8% срещу 34.2% незасвидетелствани от РПЕ – Н в РБЕ – Н (като абсолютна бройка 138 лексеми) или почти 3:1. За срв. общата лексика между КСП и РБЕ възлиза на

59% (Илиева 2016б). Относително високият процент нерегистрирани думи се дължи на присъствието в средновековната официална литература на значителен брой редки книжни образувания. Този % значително се намалява, ако в сметката се включат употребимите в нвб. език словообразователни дублети на отпадналите от лексикалната система раризми. В анализирания ексцерпт 43 заглавки имат такива, което е показателно за тенденцията към редуциране на дублетността в съвременния език.

От 266-те леми в РПЕ – Н, налични и в РБЕ – Н, 163 или 61.3% (малко под 2/3) са неутрални в стилистично отношение, т.е. числят се към основния речников фонд на нвб. език. В останалата третина влизат стилистично оцветени думи. Тридесет и шест лексикални единици се определят в РБЕ като книжни, 21 от които са вече остарели – църковно-славянизми, намирали се в употреба във възрожденската ни литература. Освен тях с отметка остар. с оглед историческата перспектива в живота на думите са маркирани още 30, принадлежали в миналото към неутралната лексика. Двадесет и осем словни единици се бележат като диалектни, т.е. отнасящи се към извън-литературната лексика. Десет са означени с ремарка остар. и диал., т.е. такива, които преди са били неутрални, а днес се срещат само в народните говори. В съпоставката има още 3 народно-поетични думи, едната от които вече остаряла, и 5 поетически (3 също остарели). Като специални термини са маркирани 2 църковни и един исторически. Към две функционални сфери – старин. и поет., принадлежи една лексикална единица.

С оглед на историческата перспекция изследваният словен масив предлага интересни примери за хетеросемия⁹. Ето няколко от тях:

надеждѣнъ, -ын *прил.* (1) Който се отнася до надежда.. .. ниже надеждное подвиженіе въ сѣбѣ прѣимлетъ къ несоущолюу въ оупованіе дѣйствиетъ тѣкно, еже бо иматъ кто, что и оуповаеть рѣ айль.... ІПН 721а. Срв. нвб. **надежден**, който внушава верия и сигурност; от когото се очакват бъдещи добри резултати⁴.

назидати, назидажъ, назидажши *несв.** (1) Зидам, съграждам върху. аще кто рече назидаетъ на основани сѣмь. злато. сребро. дрѣва. сѣно. и прочаа, огнь искоуситъ га. ПК 724а. Срв. нвб. **назидавам**, давам наставления на някого, поучавам, напътствам⁴.

направѣти, направѣжъ, направиши *св.* (2) Насоча в някаква посока. црковное направѣн исплнѣнѣ ЖИМ 145а. н доврѣк оубо текжщж, на сѣныж направатъ пжтн, н по вжѣвныѣ стѣжса шѣтвоватн оустроужтѣ. ПслїП 150а. Срв. нвб. **направя**, върша нещо докрай; произведа, изработя⁴.

настояти, настоѣжъ, настоиши *несв.* (9) 1. За време, случка, събитие – наставам, настъпвам, извършвам се в момента. врѣм оубо рѣ моего шшествоѣа настонтѣ. ЖФ 197б. Срв. нвб. **настоявам** — упорито изисквам.

необычѣнъ, -ын *прил.** (2) Непривичен. не по пжтн нѣкквемъ обывчѣнъ. нж везъ пжтѣемъ въсѣкѣскы по поустѣѣ н жестчкы н необычныѣ мѣстѣк. н прншѣше дв

⁹ В това число влизат 9 ЛИ, 6 МИ, 1 нарицателно и 1 заета глаголна форма.

мѣста надеже вѣ прѣвныи, сташж. ЖИР 97б. Срв. необичен ,който не предизвиква чувство на обич към себе си‘.

неприятънъ, -ын *прил.* (1) Невъзприемчив. тѣхѣю кв съ непрѣтнънъ противное доврѣмѣ сконуаваеи се, егоже ѣство ѡноудѣ непрѣтно ѣ горшаго, къ непрѣходимоумѣ же и неовѣдръжноумѣ благоу произыдетъ. ПН 721б. Срв. нвб. неприятен ,който буди неудоволствие‘.

нѣдро, -а *ср.* (3) Утроба. нже твое старостн попоръ н твоегѡ дѡмоу наслѣдника н твоегѡ сѣмене плѣ. нже мѣрнж трѡвы н твои нѣдрѣ отрока лишнвыи, ѣваннѣ ѣ твон вѣрѣ. ЖИР 96а. Срв. нвб. земна маса, която е дълбоко под повърхността; дълбина, глъбина.

ненадеждѣнъ, -ын *прил.* (7) Ненадеен, неочакван. съмѣрѣнъ ненадеждѣна тебе постнгниетъ ЖФ 193а. Срв. нвб. **ненадежден** ,на когото не може да се разчита; който не вдъхва доверие, сигурност‘.

неподобѣнъ, -ын *прил.* (1) Недостоен, нечестив, безбожен. аще оуѣв юуденскыж пѡсты же ѡ бѣ мѡѡсеѡмѣ повелѣны пѡстнтн с възбраненн вѣхѡмѣ, мнѡго паѣ мнѡгѡ непѡбѣннъ зыкъ. ЖИМ 140б. Срв. нвб. **неподобен** ‘който не си прилича с нещо, с което бива сравняван; остар. неприличен, неподходящ‘.

Пример за системна промяна в значението на думите от едно гнездо:

наказание, -га *ср.* (3) Наставление, напѣтствие, поучение. Нж ѡ мѡжѣ армѣнстѣн, достонтѣ оуѣв къ вѡмѣ прѣчѣскы рѣцн, прѣнмѣтѣ наказанѣ да не когда прогнѣваеи с гѣ, н ѡвество прѣнмѣтѣ своегѡ заблѣженѣа н слѣпѡты. ЖИМ 140а. Срв. нвб. **наказание** ,физическо или морално мѣчение, тормоз, наложено на някого като ответна мярка за сторена вина, прегрешение или престѣпление‘.

наказати, накажѣ, накажѣши *св.* (11) Поуча, посѣветвам, напѣтя. Хрѣтѣанстѣвнѣнши же константинѣ мнѡжнѣж съ пнсѣнѣмѣ того наказа прѣстѣтн ѡ такоѡаго егѡ вѣзакѡнѣа н неистовства ПслКЕ 139а. Срв. нвб. **накажа** ‘наложа наказание; причиня някому страдания‘.

наказатѣль, -га *м.* * (1) Наставник, учител. Мнѣа же и еѣе вѣ крѣпѡсти сѣщи ѡкрѣплѣема посѡвѣмѣ влѣтн, и тж наказатѣлѣ н ѡчитѣлѣ имѣи. ПслН 297б. Срв. нвб. наказател остар. книж. ‚Лице, което налага наказание някому‘.

наказати, наказѡж, наказѡеши *несв.* (1) Поучавам, съветвам, напѣтствам. и стѣмоу прѣлѣжнѣ вѣкрѡж оуѣцоу и наказѡжцоу люди, оуѣвѣдѣако мнѡжѡнѣа ѡдѣстѣ маниѣиска вѣ арменска. ЖИМ 132а. Срв. нвб. **наказвам** ,налагам наказание; причинявам някому страдания‘.

ненаказанъ, -ын *прич.-прил.* * (1) Непоучен, който не е получил напѣтствие. н наоуѣтн ненаказаннѣ твонѣмѣ вжтѣвннѣмѣ послѣдовати пжтѣмѣ ЖФ 203б. Срв. нвб. **ненаказан** ,който не получава наказание‘.

От всичко казано дотук само за един неголям ексцерпт от РПЕ можем да обобщим, че подготвяният тезаурус към творчеството на един от най-големите средновековни творци е важен документ, засвидетелстващ съхраняването на кирилометодиевската писмена традиция през Второто Българско царство и континуитета в развоя на книжовния език. Същият ще има съществен принос за попълване на българския исторически речник.

ЛИТЕРАТУРА

- Бояджиев 2005:** А. Бояджиев. Григорий Цамблак. Слово за Връбница. София, 2005, 103–133.
- Георгиева 2005:** Т. Георгиева, За лексикалния състав на Анонимното Слово о твари божи. – ПКШ. Т. 8. Шумен, 2005, 207–227.
- Давидов, Данчев, Дончева, Ковачева, Генчева 1983:** А. Давидов, Г. Данчев, Н. Дончева, П. Ковачева, Т. Генчева. Житие на Стефан Дечански от Григорий Цамблак. София, 1983.
- Десподова 1992:** В. Десподова. Добромирово евангелие. Диференциален речник. – В: Угринова-Скаловска, Р., В. Десподова. Добромирово евангелие. II. Кирилски споменик од XII век. Скопје, 1992.
- Димитров 2013:** К. Димитров, *Речник-индекс на словата на Авва Доротей (по ръкопис 1054 от сбирката на М.П. Погодин). Велико Търново, 2010;* К. Димитров. Авва Доротей. Слова. Среднобългарски превод. Гръцко-български словоуказател. Велико Търново, 2013.
- Жикова 2017:** Ж. Жикова. Учителното евангелие на Константин Преславски – текстологични и лексикални проблеми. Автореферат на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“. София, 2017.
- Илиева 2011:** Т. Илиева. *Лексиката в Йоан-Екзархovia превод на Богословието – количествени показатели.* – *Palaeobulgarica XXXV, 2011, 2, 14–37.*
- Илиева 2012:** Т. Илиева. Словник Книги пророка Иезекииля по списку F.I.461: Глоттометрическа характеристика. – В: Славянское и балканское языкознание. Палеославистика: Слово и текст. Москва, 2012, 9–42.
- Илиева 2013а:** Т. Илиева. Лексиката в химнографското творчество на Климент Охридски – глоттометричен профил. – *Кирилометодиевистика, 7, 2013, 59–77.*
- Илиева 2013б:** Т. Илиева. Лексиката в творчеството на Петър Черноризец – глоттометричен профил – В: Старобългарската книжнина и руската ръкописна традиция. Четения, посветени на 80-годишнината на проф. дфн Румяна Павлова (= ЕЛ, 2013, 1–2), 72–86.
- Илиева 2014:** Т. Илиева. Словникът на Храбровото Сказание за буквите – статистическа характеристика – В: In honorem 2. Филология и текстология. Юбилеен сборник в чест на 70-годишнината на проф. Уйлям Федер. Шумен, 199–222.
- Илиева 2015:** Т. Илиева. Словник Исторической палеи по списку Синодального собрания №591 второй половины XV века – глоттометрическа характеристика – *Studia Ceranea, 5, 2015, 107–154.*
- Илиева 2016а:** Т. Илиева. Статистическа оценка на стила и езика на Климент Охридски. – *Български език / Bulgarian Language, 64, 2017, Приложение/ Supplement, 11–33.*

- Илиева 2016б:** Т. Илиева. Хетеросемията в старобългарския и съвременния български език – проблеми на лексикографското описание. – В: Лексикографията в началото на ХХI в. Доклади от Седмата международна конференция по лексикография и лексикология (София, 15–16 октомври 2015 г.). София, 2016, 640–648.
- Илиева, под печат:** Т. Илиева. Статистически наблюдения върху старобългарския превод на Второ и Трето слово против арианите от Атанасий Александрийски – под печат.
- Карачорова 2011:** И. Карачорова. Речник на съчиненията на патриарх Евтимий. – В: Проблеми на историческата лексикология и лексикография. Сборник статии. София, 2011, 17–24.
- Парашкевов 1987:** Б. Парашкевов, Явлението хетеросемия. – Съпоставително езикознание, 1987, 4, 30–35.
- Рибарова, Угринова-Скаловска 1988:** Зд. Рибарова, Р. Угринова-Скаловска. Индекс на зборовите. – В: Р. Угринова-Скаловска, Зд. Рибарова. Радомирово евангелие (= Стари текстови 4). Скопје, 1988, 475–571.
- Русев, Давидов 1966:** П. Русев, А. Давидов. Григорий Цамблак в Румъния и в старата румънска литература. София, 1966.
- Русев, Гълъбов, Давидов, Данчев 1971:** П. Русев, Ив. Гълъбов, А. Давидов, Г. Данчев. Похвално слово за Евтимий от Григорий Цамблак. София, 1971, 234–439.
- Тасева 2010:** Л. Тасева. Триодните синаксари в средновековната славянска книжнина. Текстологично изследване. Издание на Закхеевия превод. Словоуказатели – Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes. T. LIV, Weiher – Freiburg i. Br., 2010, 535–818.
- Цейтлин 1986:** Р.М. Цейтлин, Лексика древнеболгарских рукописей X–XI вв. София, 1986.
- Fahl, Harney 2012:** Das Corpus des Dionysios Areopagites in der slavischen Übersetzung von Starec Isaija (14. Jahrhundert). Band 4.1-3. Indices. Hrsg. Sabine Fahl, Jutta Harney, Dieter Fahl. Unter Mitarbeit von I. Christov, G. Sturm, K. Schaper. Freiburg i. Br., 2012.
- Sels 2009:** Gregory of Nyssa. De hominis opificio. О образѣ чловѣка. The Fourteenth-Century Slavonic Translation. A Critical Edition with Greek Parallel and Commentary by Lara Sels. Kölnj/Weimar/Wien, 2009. Изготвените от авторката изчерпателни славяно-гръцки и гръцко-славянски индекси са достъпни онлайн на сайта на Böhlau – www.boehrlau.de Böhlau – www.boehrlau.de.
- Weiher 1987:** E. Weiher. Die Dialektik des Johannes von Damaskus in kirchenslavischer Übersetzung. Wiesbaden, 1969, 258–312; E. Weiher. Die Dogmatik des Johannes von Damaskus in kirchenslavischer Übersetzung des 14. Jahrhunderts. Herausgegeben unter Mitarbeit von F. Keller und H. Miklas. Freiburg i. Br., 1987 (= MLSDV. Fontes et dissertationes, 25), 642–762.

ИЗТОЧНИЦИ

- МДрЯ:** И.И. Срезневский. Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам. Т. I–III, СПб., 1893–1903.
- РБЕ:** Речник на българския език. Т. 1–15. София, 1977–2015.
- СтбР:** Старобългарски речник: Т. I. А-Н. София, 1999; Т. II. О-У. София, 2009.
- СтслР:** Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков). Под редакцией Р.М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой. Москва, 1994.
- ЦслР:** Речник на църковно-славянския език. Т. 1. София, 2002. Т. 2. София, 2012.
- LPsl:** Miklosich, Fr. Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum, Vindobonae, 1862–1865.
- SJS:** Slovník jazyka staroslověnského. ČAV. T. I–III. Praha, 1958–1994.

ПРИЛОЖЕНИЕ

СПИСЪК НА ЛЕМИТЕ В РПЕ – Н

Предлаганият списък включва всички заглавни единици от анализираната извадка + някои допълнителни данни за тях, които не се предвиждат в базовия речник. По азбучен ред са изброени лемите в тяхната основна речникова форма. С горен десен индекс се отбелязва сумата на словоупотребите на съответната дума във всичките 13 произведения на патриарх Евтимий, от които е направен ексцерпът. Със звездичка са маркирани лексемите, които не са засвидетелствани в КСП.

Следва информация за разпространението на думата в творчеството на книжовника (микроравнище). Изброяват се съчиненията, в които се среща тази лексема, както и какъв е броят ѝ във всяко едно от тях (при честота единица не се дава изрично цифрово означение). Сборът в разбивката отговаря на числото в първата графа.

Със знак // е отграничен сегментът от статията, в който се дават сведения за разпространението на съответната словна единица на макроезиково равнище. По данни на СтслС се изброяват класическите стб. паметници, в които е документирана тази дума, като при редките лексеми, засвидетелствани до 5 пъти в стб. канон, това се отразява изрично. Например, срещу *нигъпастѣ*, което се среща еднократно в ПслН, е означено, че същият глагол е регистриран един единствен път в Супрасълския сборник. За лемите със звездички, т.е. тези, които отсъстват в СтбР, се посочва в кой от консултираните общи палеославистични лексикографски трудове са описани, където може да се направи справка къде са засвидетелствани – в стб. паметник, запазен по късни преписи, предимно руска, по-рядко друга редакция, или в стсл., респ. цсл. такъв. Със знака за празно множество се отбелязва отсъствието на думата в консултираните лексикографски справочници.

Най-накрая се гава информация за наличието или неналичието на съответната дума в съвременния български език, както и за принадлежността ѝ към определен стил на регистър.

н⁷ – ПК⁶, СТ

на⁶²⁸ – ЖИР⁵⁷, ЖП⁴⁰, ЖФ⁶⁵, ЖИМ⁵⁴, ПслКЕ¹⁵⁸, ПслН⁶⁹, ПслМВ³⁰, ПслЙП⁶⁷, ПК²³, ПН²⁶, ШПН¹⁰, ПА²⁶, СА³ // СтбР: З, М, А, С, К, О, У, Б, ЗП, Е, СП, СС, КЛл, СЕ, К, С, Р, ЗЛл. Нвб. обща употреба.

навалнангъ² ЛИ* – ПслКЕ // Ø.

наватъскъ^{1*} – ШПН // Ø.

наведенне^{1*} – ПслН // МДрЯ. Нвб. липсва.

навестн² – ПслКЕ, ПслН // СтбР: СП, К, С. Нвб. остар. и диал.

навеуеръница^{1*} – ПК // Ø. Нвб. липсва.

навингъ¹ ЛИ – ПслМВ // СтбР: 2 – Е.

навкратн² ЛЛ* – ЖФ, ПА // Ø.

наводити¹ – ПА // СтбР: 2 – СП, С. Нвб. остар.

навыкнжти¹¹ – ЖП, ПслН³, ПслЙП, ПК, ПН⁴, ПА // СтбР: З, М, Е, К, С. Нвб. обща употреба.

навыкновати^{1*} – ПА // LPsl. Нвб. остар. и диал.

навѣтъгъ^{7*} – ЖФ², ЖИМ, ПслКЕ, ПслЙП³ // МДрЯ. Нвб. диал.

навѣтъникъ^{1*} – ПН // МДрЯ. Нвб. остар. книж.

нагота¹ – ПслН // СтбР: 2 – С. Нвб. остар., поет.

нагъ⁴ – ЖИР, ЖФ, ПслН² // СтбР: З, М, А, СК, С. Нвб. старин. поет.

надеждѣ²³ – ЖИР, ЖП⁴, ЖФ, ЖИМ, ПслКЕ⁴, ПслН³, ПслЙП, ПК, ПН⁷ // СтбР: СЕ, С. Нвб. обща употреба.

надеждѣнъ^{1*} – ШПН // МДрЯ. Нвб. обща употреба. +

надлъзгъ³ – ЖИР, ПслКЕ² // СтбР: З, М, А, СК, С. Нвб. липсва. Срв. надлъж.

надъ¹⁰ – ЖФ, ЖИМ, ПслКЕ³, ПслН, ПК, ПН², ШПН // СтбР: З, М, А, СК, Е, СП, КЛл, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.

надъгровънъ^{4*} – ЖФ³, ЖИМ // LPsl. Нвб. обща употреба.

надъгровгъ^{1*} – ЖИМ // Ø. Нвб. липсва.

надѣтати сѣ¹⁵ – ЖИР², ЖФ, ПслКЕ⁵, ПслН², ПслМВ, ПслЙП³, ПН // СтбР: З, М, А, СК, У, СП, СЕ, С. Нвб. диал. и остар.

назарѣчъ²МИ – ПслКЕ // СтбР: З, М, А, СК, Б, ЗП.

назарѣнинъ¹ – ЖИМ // СтбР: З, М, А, СК, Б, С. Нвб. библи.

азидати^{1*} – ПК // МДрЯ, SJS. Нвб. книж. +

назнрати⁵ – ЖП², ЖФ, ЖИМ, ПслКЕ // СтбР: З, М, А, СК, СП, СЕ. Нвб. диал. и остар.

назнаменавати^{1*} – ПН // МДрЯ. Нвб. липсва.

назнаменати⁴ – ПслН, ПК, ПН² // СтбР: 5 – С. Нвб. липсва.

назнаменовати⁴ – ПслН, ПК³ // СтбР: 5 - А, С. Нвб. липсва. Срв. знаменувам.

- назорен¹ – ПслЙП // СтбР: 3, М, А, СК, Б, С.
назъдание^{1*} – ПслМВ // МДрЯ, SJS. Нвб. Ø
назъдати^{1*} – ПслКЕ // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва. Срв. по-зидя, отзидя диал.
наи¹ – ППН // СтбР: К, С. Нвб. обща употреба.
нанпауе⁵ – ЖИР², ПслКЕ, ПслН, ПК // СтбР: СП, Е, С. Нвб. остар. книж.
наити¹ – ПслЙП // СтбР: 3, М, А, СК, СП, СЕ, С. Нвб. диал.
наказание³ – ЖИМ, ПслН² // СтбР: СП, К, С. Нвб. обща употреба. +
наказателъ^{1*} – ПслН // МДрЯ, SJS. Нвб. остар. книж.
наказати, накажж¹¹ – ЖИР, ЖФ, ЖИМ³, ПслКЕ⁴, ПслН, ПслЙП // СтбР СП, С. Нвб. обща употреба. +
наказати, наказаж¹ – ЖИМ // СтбР: СП, Е, СЕ, С. Нвб. обща употреба. +
наказовати^{9*} – ЖИМ⁴, ПслКЕ, ПслЙП, ПК, ПА, СТ // МДрЯ, SJS. Нвб. остар. и диал.
наказъ^{1*} – ПслЙП // МДрЯ. Нвб. диал.
належати¹⁴ – ЖИР³, ЖФ, ЖИМ⁴, ПслКЕ², ПслЙП², ППН, ПА // СтбР: 3, М, А, СК, СП, С. Нвб. диал.
наместъникъ¹ – ПслКЕ // СтбР: 2 – КЛл, С. Нвб. истор.
нанести¹ – ПслЙП // СтбР: С. Нвб. обща употреба.
нападати¹ – ПслМВ // СтбР: 5 – 3, М, СП, С. Нвб. обща употреба.
напасти, нападж² – ПслКЕ, ПслМВ // СтбР: 3, М, А, СК, СП, С. Нвб. обща употреба.
напастъ¹ – СТ // СтбР: 3, М, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, Р, ЗЛл. Нвб. обща употреба.
напагати³ – ЖИР, ПслН, ПК // СтбР: 3, М, А, СК, СП, СЕ, С, Р. Нвб. липсва. Срв. напоя.
напагати³¹ – ЖИР, ЖИМ², ПслКЕ¹⁶, ПслМВ, ПслЙП⁸, ПК, ППН² // СтбР: 3, М, А, СК, Б, СП, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.
напнсовати^{2*} – ЖФ, ПслЙП // МДрЯ, SJS. Нвб. диал.
напнтати³ – ЖИР, ПслЙП, СТ // СтбР: 1 – С. Нвб. остар. книж.
напильнити са¹ – ППН // СтбР: 3, М, А, СК, О, СП, СЕ, КЛл, С. **Нвб.** обща употреба.
напослѣдъкъ¹ – ППН // СтбР: 2 – Е, СЕ. Нвб. обща употреба.
направити² – ЖИМ, ПслЙП // СтбР: 5 – 3, М, СП² С. Нвб. обща употреба. +
направлати² – ЖИМ // СтбР: 2 – СП, С. Нвб. обща употреба.
напрасъно¹⁴ – ЖИР, ЖФ², ЖИМ, ПслКЕ, ПслН⁴, ПслМВ², ПслЙП, ППН, ПК // СтбР: С. Нвб. диал.
напрасънъ² – ПслКЕ // СтбР: 2 – С. Нвб. остар. книж.
напрѣдъкъ² – ЖИР // МДрЯ, SJS. Нвб. обща употреба.
наречение¹ – ПА // СтбР: 3 – С. Нвб. остар.
нареци²² – ЖФ², ЖИМ, ПслКЕ¹⁰, ПслН², ПслЙП³, ПК, ППН² // СтбР: 3, М, А, СК, Б, ЗП, СП, СЕ, К, С, Р. Нвб. обща употреба.
нарнцати²⁴ – ЖИР³, ЖФ, ЖИМ⁴, ПслКЕ⁶, ПслН², ПслЙП⁴, ПК, ППН, ПА² // СтбР: 3, М, А, СК, О, Б, Е, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.

- наредъ¹⁸ – ЖП, ЖФ, ЖИМ², ПслКЕ⁶, ПслН⁷, ПслЙП. // СтбР: З, М, А, СК, У, Б, КЛЛ, К, С. Нвб. обща употреба.
- нароучитъ²⁰ – ЖИР, ЖП², ЖФ, ЖИМ², ПслКЕ⁶, ПслН², ПслМВ, ПслЙП⁴, ПК // СтбР: З, М, А, СК, СП, С. Нвб. остар.
- наржгати сЛ¹ – ПслН // СтбР: С. Нвб. обща употреба.
- насадити⁵ – **ЖИР, ЖФ, ЖИМ, ПслН, ПК** // СтбР: З, М, А, СК, Е, СП, СС, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
- насаждати^{1*} – ПслКЕ // МДрЯ, SJS. Нвб. обща употреба.
- наслие⁴ – ЖИР, ПслКЕ, ППН² // СтбР: З – СЕ, С. Нвб. обща употреба.
- наскакати² – ЖФ, ППН // СтбР: 1 – С. Нвб. обща употреба.
- наскоуити^{1*} – ЖФ // ЦслР. Нвб. обща употреба.
- насладнти сЛ²⁷ – ЖИР², ЖП⁷, ЖИМ², ПслКЕ⁸, ПслН⁴, ПслМВ, ПА, СТ² // СтбР: СП, СЕ, К, С, Р. Нвб. обща употреба.
- наслаждати сЛ¹⁰ – ЖФ⁵, ЖИМ², ПслН, ПслЙП, ПК // СтбР: СЕ, К, С, Р. Нвб. обща употреба.
- наслаждение³ – ППН // СтбР: 4 – СЕ² С². Нвб. обща употреба.
- наслѣдие³ – ПслКЕ, ПслЙП, ПК // СтбР: 2 – СК, СЕ. Нвб. остар.
- наслѣдити¹ – ППН // СтбР: З, М, А, СК, СП, СЕ. Нвб. обща употреба.
- наслѣдовати⁶ – ЖИР², ЖФ, ПслКЕ, ПслН, ППН // СтбР: З, М, А, СК, Е, СП, КЛЛ, СЕ. Нвб. остар.
- наслѣдъникъ³ – ЖИР, ЖИМ² // СтбР: З, М, А, СК, Б, КЛЛ, Е, СЕ, К. Нвб. обща употреба.
- наставити² – ЖП, ПслН // СтбР: З, М, А, СК, СП, СЕ, С. Нвб. остар. книж.
- наставлати⁴ – ЖФ³, ПслЙП // СтбР: З – СЕ² С. Нвб. обща употреба.
- наставъникъ³ – ЖИМ, ПслЙП, ППН // СтбР: З, М, А, СК, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
- наставъница^{2*} – ЖП // ЦслР. Нвб. обща употреба.
- настати⁴ – ЖФ, ЖИМ, ПслКЕ, ПК // СтбР: М, СК, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
- настогати⁹ – ЖФ, ЖИМ³, ПслКЕ², ПслН, ПслМВ, ПА // СтбР: З, М, СК, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.
- настжпати² – ПслМВ, ППН // СтбР: З, М, А, СК, С, Х. Нвб. обща употреба.
- настжпити¹ – ЖФ // СтбР: 2 – СП, СЕ. Нвб. обща употреба.
- насыпание^{1*} – ПслКЕ // ЦслР. Нвб. липсва.
- насыпати^{1*} – ПслКЕ // МДрЯ. Нвб. обща употреба.
- насытнти⁷ – ЖИР, ЖП, ПслКЕ³, ПслН² // СтбР: З, М, А, СК, Е, КЛЛ, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
- насыщати² – ЖИР, ЖФ // СтбР: С. Нвб. обща употреба.
- насыщение¹ – ЖИР // СтбР: 1 – С. Нвб. обща употреба.
- наоустити¹ – ЖИМ // СтбР: 2 – З, М. Нвб. диал.
- наоучати⁵ – ЖФ, ПслКЕ, ПслН, ППН, СТ // СтбР: 2 – СП, С. Нвб. обща употреба.
- наоучити¹⁴ – ЖФ, ЖИМ, ПслКЕ, ПслМВ², ПслЙП, ПК, ППН⁵, ППН² // СтбР: З, М, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.

- находити¹ – ПК // СтБР: 3 – С. Нвб. остар. и диал.
- нашь¹⁶¹ – ЖИР¹², ЖП⁹, ЖФ¹⁵, ЖИМ¹⁹, ПслКЕ²⁶, ПслН¹², ПслМВ⁹, ПслЙП¹⁸, ПК¹⁰, ПН¹⁶, ПА⁸, СТ⁷ // СтБР: 3, М, А, СК, О, У, Е, СП, СС, КЛл, СЕ, К, С, Р. Нвб. обща употреба.
- науннание⁵ – ЖФ, ПслКЕ², ПслН, ПслЙП // СтБР: СП, СЕ. Нвб. книж.
- науннати¹⁵ – ЖИР, ЖФ², ЖИМ³, ПслКЕ⁴, ПслМВ, ПслЙП², ПК² // СтБР: 3, М, А, СК, СЕ, К, С. Нвб. остар. и диал.
- наурътавати^{1*} – ПслЙП // ЦслР. Нвб. обща употреба.
- наурътати² – ПслКЕ, ПН // СтБР: 4 – С. Нвб. обща употреба.
- науало¹⁵ – ЖИР, ЖП², ЖФ, ЖИМ², ПслКЕ³, ПслН⁵, ПслМВ // СтБР: 3, М, А, СК, Б, ЗП, СП, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
- науалообразнь^{3*} – ЖИР, ПН² // ЦслР. Нвб. липсва.
- науальникъ⁶ – ЖИР, ЖФ, ЖИМ, ПслКЕ², ПН // СтБР: 3 – СЕ. Нвб. обща употреба.
- науальнь¹ – ПН // СтБР: 2 – С. Нвб. обща употреба.
- науальство^{9*} – ЖИМ, ПслКЕ⁵, ПслН, ПслЙП² // ЦслР. Нвб. обща употреба.
- науальствовати^{7*} – ЖП, ЖИМ, ПслКЕ, ПслЙП², ПН // ЦслР. Нвб. обща употреба.
- науати²⁸ – ЖИР², ЖП, ЖФ⁴, ЖИМ³, ПслКЕ⁶, ПслН⁴, ПслЙП⁵, ПК², ШПН // СтБР: 3, М, А, СК, О, Б, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛл. Нвб. остар. и диал.
- нафанаилъ¹ ЛИ* – ПслКЕ // Ø.
- не⁶⁸³ – ЖИР⁷², ЖП⁵², ЖФ⁵⁸, ЖИМ⁹⁰, ПслКЕ⁹⁸, ПслН⁴⁷, ПслМВ¹⁹, ПслЙП⁸⁷, ПК⁴¹, ПН⁵⁵, ШПН²¹, ПА⁴³ // СтБР: 3, М, А, СК, О, Б, ЗП, Е, СП, КЛл, СЕ, К, С, Х Р, ЗЛл. Нвб. обща употреба.
- неада¹ МИ* – ЖИМ. Ø.
- невеснь⁵⁵ – ЖИР³, ЖП⁶, ЖФ⁷, ЖИМ¹⁶, ПслКЕ³, ПслН⁸, ПслМВ, ПслЙП⁵, ПН⁴, СТ² // СтБР: А, СК, У, Б, Е, СП, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
- невлагословенъ^{1*} – ПА // МДрЯ. Нвб. липсва.
- невлазнь^{4*} – ЖП, ПА, ПслЙП, СТ // МДрЯ. Нвб. липсва.
- небо¹⁰² – ЖИР⁴, ЖП⁴, ЖФ⁷, ЖИМ²⁰, ПслКЕ⁷, ПслН²⁷, ПслМВ⁸, ПслЙП¹⁵, ПК³, ПН⁵, ШПН, ПА // СтБР: 3, М, А, СК, О, Б, Е, СП, СС, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.
- нево¹³ – ЖП³, ЖИМ², ПслКЕ², ПслН², ПслМВ², ПслЙП, ПК // СтБР: С. Нвб. липсва.
- неврѣщи² – ПслН, СТ // СтБР: 3, А, СК, С, Х. Нвб. диал.
- невытие² – ЖФ, ПК // СтБР: 5 – КЛл, К, С, СЕ². Нвб. книж.
- невещьствень^{9*} – ЖИР³, ЖП², ПслЙП, ПН, СТ² // МДрЯ. Нвб. книж.
- невнднио⁵ – ЖИР, ПслКЕ, ПслМВ², ПслЙП // СтБР: СЕ. Нвб. обща употреба.
- невндниъ¹¹ – ЖИР, ЖП, ЖФ, ЖИМ², ПслКЕ, ПслМВ², ПслЙП², ПК // СтБР: СЕ, С. Нвб. обща употреба.
- неврѣдьно^{1*} – ЖФ // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва. Срв. безвредно.
- неврѣдьнъ^{3*} – ПслКЕ, ПслМВ, ПслЙП // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва. Срв. безвреден.
- неврѣдинъ^{2*} – ПслМВ, ПслЙП // МДрЯ. Нвб. обща употреба.
- неврѣкъденъ³ – ЖИМ, ПслКЕ, ПК // СтБР: 1 – С. Нвб. липсва.

- НЕВЪЗБРАНЬНО**^{6*} – ЖИМ³, ПслКЕ², ПК // ЦслР, SJS. Нвб. липсва. Срв. възбрана.
НЕВЪЗБРАНЕНО^{1*} – ПА // Ø. Нвб. липсва.
НЕВЪЗБРАНЕНЪ^{1*} – ЖИР // Ø. Нвб. липсва. Срв. незабранен.
НЕВЪЗБРАНАЕМЪ^{1*} – ПА // Ø. Нвб. липсва.
НЕВЪЗДРЪЖАННЕ^{1*} – ПА // МДрЯ. Нвб. книж.
НЕВЪЗМОЖЬНО⁷ – ЖФ³, ЖИМ, ППН, ШПН, ПА // СтбР: М, С. Нвб. обща употреба.
НЕВЪЗМОЖЬНЪ¹ – ЖИР // СтбР: З, М, А, СК, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.
НЕВЪКОУСЬНЪ^{1*} – ПслН // ЦслР. Нвб. обща употреба. +
НЕВЪХОДНИЪ^{5*} – ЖИР, ЖП², ПслМВ² // ЦслР. Нвб. липсва.
НЕВЪДОМЪ¹ – ПК // СтбР: 4 – З, М, С, СЕ. Нвб. книж.
НЕВЪДОМЪ^{1*} – ПслМВ // СтбР: Mikl. Нвб. липсва. Срв. неведомо.
НЕВЪДЪКНИЕ³ – ПслКЕ, ПК, ШПН // СтбР: 5 - СЕ³ С². Нвб. книж.
НЕВЪДЪКТИ¹ – ПК // СтбР: М, З, А, СК, К. Нвб. липсва.
НЕВЪКЪДЪ^{1*} – ЖП // МДрЯ, SJS. Нвб. обща употреба.
НЕВЪКРИЕ⁴ – ЖИР², ПслМВ, ПслН // СтбР: 5 – З, А² С². Нвб. книж.
НЕВЪКРОВАТИ^{3*} – ПслН, ШПН, ПА // МДрЯ. Нвб. липсва. Срв. невярване.
НЕВЪКРЪНЪ⁵ – ЖИМ, ПслКЕ⁴ // СтбР: З, М, А, СК, Б, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
НЕВЪКСТА¹⁶ – ЖП⁵, ЖФ⁵, ПслКЕ, ПслН², ПслМВ², ПслЙП // СтбР: З, М, А, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
НЕГАСНИЪ¹ – ППН // СтбР: 2 – СЕ, З. Нвб. обща употреба.
НЕГЛАГОЛАННЕ² – ЖИР, ППН // СтбР: 1 – С. Нвб. липсва. Срв. глаголене остар.
НЕГОДОВАНИЕ^{2*} – ЖИМ, ПслЙП // МДрЯ, SJS. Нвб. обща употреба.
НЕГОДОВАТИ¹ – ЖИМ // СтбР: З, М, А, СК, СП, С. Нвб. обща употреба.
НЕДАЛЕУЕ¹ – ЖИМ // СтбР: З, М, А, СК, С. Нвб. обща употреба.
НЕДВИЖИМЪ² – ЖИМ, ПслН // СтбР: 5 – СЕ² К, С². Нвб. обща употреба.
НЕДОБЛЕСТВЪНЪ^{1*} – ПслН // Ø. Нвб. липсва.
НЕДОВОЛЬНЪ^{2*} – ПА // МДрЯ. Нвб. обща употреба.
НЕДОВЪДОМЪ^{*} – ПслЙП, ПК // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва.
НЕДОМЫСЛАНЪ^{1*} – ЖИМ // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва. Срв. недомислен.
НЕДОСТАТЪУЪНЪ¹ – ПслКЕ // СтбР: 1 – С. Нвб. обща употреба.
НЕДОСТАГАТИ^{1*} – ППН // ЦслР. Нвб. липсва. Срв. глагола стая диал.
НЕДОСТОННЪ⁷ – ЖИР², ЖП, ЖИМ, ПслН³ // СтбР: З, М, А, СК, Е, СС, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
НЕДОСТОННЪ^{1*} – ПслН // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва. Срв. недостойно.
НЕДОСАЩИ^{1*} – ППН // Ø. Нвб. липсва. Срв. недосегаем.
НЕДОУМЪКВАТИ^{3*} – ЖП, ЖФ, ЖИМ // LPsl, МДрЯ, ЦслР. Нвб. обща употреба.
НЕДОУМЪКНИЕ⁸ – ЖФ, ЖИМ², ПслКЕ, ПслН³, ПслЙП // СтбР: 1 – С. Нвб. обща употреба.
НЕДОУМЪКНЪ^{4*} – ПслКЕ, ПслМВ, ПК, ПА // ЦслР. Нвб. липсва.
НЕДОУМЪКТИ^{16*} – ЖИР³, ЖП, ЖФ, ЖИМ³, ПслКЕ⁴, ПслН, ПслМВ, ПК² // МДрЯ,

SJS. Нвб. обща употреба.

недѣлѣнь^{1*} – ПН // Ø. Нвб. липсва.

недѣльнѣ⁶ – ПслКЕ³, ПслН, ПК,² // СтбР: 1 – А. Нвб. обща употреба.

недѣла⁶ – ЖФ, ПслКЕ², ПК³ // СтбР: М, А, СК, О, У, Б, Е, СЕ, С, Р. Нвб. обща употреба.

недѣла⁵ ЛИ* – ПслН. Ø.

недѣгованне^{1*} – ПН // ЦслР. Нвб. липсва.

недѣговати¹ – ПН // СтбР: 2 – СЕ, С. Нвб. липсва.

недѣгѣ³¹ – ЖИР³, ЖП³, ЖФ⁵, ЖИМ, ПслКЕ⁵, ПслН³, ПслМВ², ПслЙП⁴, ПК, ПН, СТ³ // СтбР: З, М, А, СК, СП, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.

недѣжѣнь⁵ – ЖИР, ЖП, ЖФ, ПслЙП² // СтбР: З, М, А, СК, СЕ, К, С. Нвб. липсва. Срв. недъгав.

неже¹ – ЖИР // СтбР: З, М, А, СК, С. Нвб. остар.

нежелн² – ПслКЕ, ПслН // СтбР: З, Е, С. Нвб. остар.

незапа⁸ – ЖФ², ПслКЕ³, ПслМВ, ПН² // СтбР: З, М, А, СК, СП, СЕ, С. Нвб. липсва. Срв. внезапно.

незавнданѣ^{1*} – ЖП // Ø. Нвб. липсва. Срв. завидя.

независтѣно^{3*} – ЖП, ПслН² // ЦслР. Нвб. липсва.

незаграждѣнь^{1*} – ЖИМ // Ø, Нвб. обща употреба.

незазорѣнь² – ПА // СтбР: 2 – СЕ, С. Нвб. остар.

незаходѣнь^{1*} – ПК // МДрЯ. Нвб. остар., поет.

нездравѣ¹ – ПслКЕ // СтбР: 2 – СЕ. Нвб. обща употреба.

неземьнѣ^{1*} – ЖП // ЦслР. Нвб. обща употреба.

незълонвѣ⁷ – ЖИР², ЖП, ЖИМ³, ПслН // СтбР: 5 – СП, СЕ,³ С. Нвб. обща употреба.

незглаголанѣ¹⁵ – ЖП², ЖФ², ЖИМ⁴, ПслКЕ⁵, ПслЙП, ПН // СтбР: 2 – СЕ. Нвб. остар.

неизреуѣньно² – ПслН, ЖФ // СтбР: 1 – СЕ. Нвб. липсва. Срв. неизречен.

неизреуѣньнѣ⁵ – ЖИР, ЖФ, ПслКЕ, ПА, СТ // СтбР: 5 – СЕ,⁴ С. Нвб. обща употреба.

ненскоуѣсьнѣ² – ЖФ // СтбР: 2 – С. Нвб. липсва. Срв. изкусен.

ненскоуѣшенѣ^{2*} – ЖФ, ЖИМ // МДрЯ, SJS. Нвб. обща употреба.

ненслѣдѣньнѣ¹ – ЖИМ // СтбР: 1 – С. Нвб. липсва. Срв. неизследван.

неиспытѣньнѣ¹ – ЖИМ // СтбР: 1 – С. Нвб. обща употреба.

неистовити сѣ^{4*} – ЖФ, ПслКЕ, ПслН, ПслЙП // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва.

неистовленне¹ – ПслН // СтбР: 1 – СП. Нвб. липсва.

неистовьнѣ^{1*} – ПслН // Ø. Нвб. липсва. Срв. неистово.

неистовѣство⁴ – ПслКЕ, ПслН³ // СтбР: 4 – К,⁴ С. Нвб. остар. книж.

неистѣцѣньнѣ^{2*} – ПслЙП // МДрЯ. Нвб. обща употреба.

неисѣтѣньнѣ⁴ – ЖП, ЖФ, ЖИМ, ПслЙП // ЦслР, SJS. Нвб. липсва.

неисѣтѣньнѣ^{1*} – ПН // Ø. Нвб. липсва.

нѣнѣцѣльнѣ^{1*} – СТ // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва.

- НЕКОНУВАЕИГЪ^{2*} – ПслКЕ, ПслН // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва. Срв. нескончаем.
 НЕКРАДОИГЪ^{1*} – ПслН // МДрЯ. Нвб. остар.
 НЕЛЪЖЪИГЪ^{4*} – ЖИМ, ПслН, ПслКЕ, ПК // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва.
 НЕЛЪСТЪИГЪ^{2*} – ЖП, ПслКЕ // МДрЯ. Нвб. липсва.
 НЕЛЪНОСТЪИНО^{1*} – ЖИР // ЦслР. Нвб. липсва.
 НЕЛЪНОСТЪИГЪ^{1*} – ЖФ // ЦслР. Нвб. липсва.
 НЕМИЛОСТНЕГЪ¹ – ЖФ // СтбР: 2 – С, К. Нвб. обща употреба.
 НЕМИЛОСТНЕВЪНО^{1*} – ЖИР // МДрЯ. Нвб. остар.
 НЕМИЛОСТИВЪИГЪ^{2*} – ЖИМ // Ø. Нвб. липсва.
 НЕМИЛЪУИГЪ^{1*} – ПслКЕ // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва.
 íâïïи^{1*} – ПслН // МДрЯ. Нвб. липсва.
 НЕМОЩЪ⁹ – ЖИР², ЖП³, ПслН², ПслЙП, ПИН // СтбР: Е, СП, СС, СЕ, К, С, Р. Нвб. обща употреба.
 НЕМОЩЪИГЪ⁵ – ЖФ, ЖИМ, ПслН, ПИН² // СтбР: 3, М, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ. Нвб. обща употреба.
 НЕМЪДРЪГЪ^{1*} – ЖФ // МДрЯ, SJS // СтбР: Нвб. липсва.
 НЕНАВНДЪТИ⁹ – ЖИР³, ЖФ², ЖИМ, ПслН², ПслЙП // СтбР: 3, М, А, СК, ЗП, СЕ, К, С, Р. Нвб. обща употреба.
 НЕНАВНСТЪ¹ – ЖИР // СтбР: 4 – Р² СП, С. Нвб. обща употреба.
 НЕНАВНСТЪИНИКЪ¹ – ПслКЕ // СтбР: 1 – С. Нвб. обща употреба.
 НЕНАВЪТЪИГЪ^{4*} – ЖП, ЖФ, ЖИМ, ПслЙП // МДрЯ. Нвб. липсва.
 НЕНАДЕЖДЪИГЪ^{7*} – ЖФ², ПслКЕ, ПслМВ³, ПК // МДрЯ. Нвб. обща употреба. +
 НЕНАКАЗАИГЪ^{1*} – ЖФ // МДрЯ, SJS. Нвб. обща употреба.
 НЕНАКАЗАИИГЪ^{1*} – ПслКЕ // Ø. Нвб. липсва. Срв. ненаказано.
 НЕНАСЪТИИГЪ^{1*} – ПслМВ // ЦслР. Нвб. липсва. Срв. ненаситен.
 НЕНАОУЧЕНИЕ^{1*} – ЖИР // МДрЯ. Нвб. липсва.
 НЕНАУГАИИГЪ^{1*} – ПслКЕ // МДрЯ. Нвб. липсва.
 НЕНАУДАЕИГЪ^{3*} – ЖИР, ПслКЕ² // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва.
 НЕБОРИИГЪ^{1*} – ПИН // МДрЯ. Нвб. книж.
 НЕБОТЪДРЪЖЪИГЪ^{1*} – ПслЙП // LPsl. Нвб. липсва.
 НЕБОУРЕВАЕИГЪ^{1*} – ПслКЕ // ЦслР. Нвб. липсва.
 НЕОБЫИИГЪ^{1*} – ЖП // ЦслР. Нвб. липсва.
 НЕОБЫУИГЪ^{2*} – ЖИР, ЖП // МДрЯ. Нвб. обща употреба. +
 НЕОПИСАИГЪ^{1*} – ПслЙП // МДрЯ, SJS. Нвб. обща употреба.
 НЕОРАИИГЪ^{1*} – ПслМВ // МДрЯ. Нвб. обща употреба.
 НЕОСКВЪРИИГЪ^{6*} – ЖФ // МДрЯ. Нвб. обща употреба.
 НЕОСКЪДЪНО^{1*} – ПслКЕ // ЦслР. Нвб. липсва.
 НЕОСКЪДЪИГЪ^{7*} – ЖИМ // МДрЯ, LPsl. Нвб. липсва.
 НЕОСКЪДЪИИГЪ^{1*} – ПслКЕ // МДрЯ. Нвб. липсва.
 НЕОСЛАБЪНО^{1*} – ЖИР // МДрЯ, SJS. Нвб. неотслабно остар. книж.
 НЕОСЛАБЪИГЪ¹ – ПслН // СтбР: 1 – Р. Нвб. остар. книж.

- неостопъчно^{1*} – ЖФ // МДрЯ, SJS. Нвб. обща употреба.
 неотъречуемънъ^{1*} – ПслЙП // А. 21. ;8?A20.
 неотъръсммемъ^{1*} – ПслН // МДрЯ, SJS. Нвб. остар. книж.
 неплодънъ² – ЖИМ, ПслН // СтБР: 2 – СЕ, С. Нвб. обща употреба.
 неплодъство¹ – ЖИМ // СтБР: 2 – С. Нвб. остар.
 неповоримъ^{1*} – ПК // ЦслР. Нвб. остар. книж.
 неповѣднъ¹⁰ – ЖИМ, ПслКЕ³, ПслН⁵, ПслМВ // СтБР: К, С. Нвб. обща употреба.
 неповинънъ⁵ – ЖИР, ППН³, ПА // СтБР: 3, М, А, СК, СП, К, С. Нвб. остар.
 неподвижънъ¹ – ПА // СтБР: 1 – С. Нвб. обща употреба.
 неподовънъ¹ – ЖИМ // СтБР: 4 – С. Нвб. остар.
 неподѣльнъ^{1*} – ЖИР // Ø. Нвб. липсва.
 непознаваемъ^{1*} – ЖП // ЦслР. Нвб. обща употреба.
 непокарѣтн сѧ^{2*} – ЖИМ, ПслКЕ // МДрЯ. Нвб. липсва.
 непоколѣвнъ^{1*} – ПслКЕ // ЦслР. Нвб. обща употреба.
 непоколѣвлемо^{2*} – ЖИМ // МДрЯ. Нвб. липсва.
 непоколѣвлемъ^{7*} – ЖИР, ПслКЕ⁴, ПслН, ПА // МДрЯ. Нвб. липсва.
 непоколѣвлемъ^{2*} – ПслКЕ, ПА // Ø. Нвб. липсва.
 непокоритн сѧ¹ – ПслКЕ // СтБР: 1 – С. Нвб. липсва.
 непокорънъ^{1*} – ПслКЕ // ЦслР. Нвб. остар.
 непокорънъ¹ – ППН // СтБР: 1 – С. Нвб. обща употреба.
 непокорънѣ^{1*} – ЖИМ // Ø. Нвб. липсва.
 непокорѣство^{2*} – ПслН // МДрЯ. Нвб. обща употреба.
 непользънъ¹ – ЖИР // СтБР: 2 – К, С. Нвб. остар.
 непорочънъ⁹ – ЖП, ЖФ³, ПслН, ПслЙП, ПА³ // СтБР: СП, СС, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
 непорочънѣ^{2*} – ЖФ, ПслМВ // ЦслР. Нвб. липсва.
 непостижънъ¹ – ПслЙП // СтБР: 3 – СЕ. Нвб. остар. Срв. непостижим.
 непотрѣбънъ³ – ЖИР, ППН² // СтБР: 3 – С. Нвб. обща употреба.
 непотрѣснъ^{2*} – ПслН, ПслМВ // LPsl. Нвб. липсва.
 неправѣдъ³ – ЖИР, ЖИМ, ПслН // СтБР: 3, М, А, Е, СП, К, С. Нвб. обща употреба.
 неправѣдно^{8*} – ПслЙП // ЦслР, SJS. Нвб. обща употреба.
 неправѣ^{1*} – ПслКЕ // ЦслР. Нвб. липсва.
 непрестъпънъ¹ – ПслЙП // СтБР: 4 – СЕ. Нвб. обща употреба.
 непръжстънъ^{5*} – ЖИР, ПслКЕ, ПслЙП, ППН, ПА // МДрЯ, SJS. Нвб. книж.
 неприѣтнъ^{1*} – ППН // МДрЯ, SJS. Нвб. обща употреба. +
 непрѣвратънъ^{1*} – ППН // МДрЯ. Нвб. липсва.
 непрѣгъбенъ^{1*} – ППН // Ø. Нвб. липсва.
 непрѣданънъ^{1*} – ЖИМ // Ø. Нвб. липсва.
 непрѣклоненъ^{1*} – ПслЙП // ЦслР. Нвб. обща употреба.
 непрѣклонънъ⁴ – ЖИМ, ППН, ПслН² // СтБР: 5 – СЕ, С. Нвб. обща употреба.
 непрѣложънъ¹ – ПслН // СтБР: 1 – Е. Нвб. остар.

- непрѣльствѣнѣ^{1*} – ПК // МДрЯ. Нвб. липсва.
- непрѣльчѣнѣнѣ³ – ЖИМ, ПслН, СТ // СтбР: 1 – СЕ. Нвб. остар. книж.
- непрѣподовѣно¹ – ПА // ЦслР. Нвб. липсва.
- непрѣподовѣнѣ¹ – ПслКЕ // СтбР: СП, С. Нвб. липсва. Срв. преподобен.
- непрѣподовѣнѣ¹ – ПслКЕ // СтбР: 1 – С. Нвб. липсва.
- непрѣстанѣно⁶ – ЖП, ЖФ², ЖИМ, ПслЙП² // СтбР: 3 – СЕ. Нвб. обща употреба.
- непрѣстанѣнѣ⁹ – ЖИР, ЖП, ЖФ⁴, ЖИМ, ПслКЕ, ПслЙП // СтбР: 3 – С² СЕ. Нвб. обща употреба.
- непрѣстрашливѣ^{1*} – ПК // Ø. Нвб. липсва.
- непрѣстѣпѣнѣ¹ – ПслЙП // СтбР: 1 – К. Нвб. обща употреба.
- непрѣхѣдѣнѣ¹ – ППН // СтбР: 1 – СЕ. Нвб. липсва. Срв. непреходен.
- непѣцѣвачѣ²³ – ЖП, ЖФ, ЖИМ⁷, ПслКЕ³, ПслН⁴, ПслЙП³, ППН², ППН, ПА // СтбР: 3, М, А, СК, СП, СС, КлЛ, СЕ, К, Х. Нвб. липсва.
- нераднѣчѣ¹ – ЖИР // LPsl. Нвб. липсва. Срв. нерадиво остар. книж.
- нерадитѣ⁴ – ЖИМ, ПК³ // СтбР: 3, М, А, СК, СЕ, К, С. Нвб. липсва. Срв. радея.
- нераздѣльнѣ³ – ЖИМ, ПслКЕ, ПА // СтбР: 1 – СЕ. Нвб. обща употреба.
- неразлѣчѣнѣ² – ЖИМ // СтбР: 4 – СЕ, С. Нвб. поет.
- неразоумѣ^{1*} – ППН // МДрЯ, SJS. Нвб. остар. книж.
- неразоумѣнѣ² – ЖИМ // СтбР: 3, М, О, С, СП. Нвб. обща употреба.
- нерастѣльнѣ^{1*} – ПА // ЦслР. Нвб. остар.
- нерасжѣдѣнѣ^{1*} – ПА // Ø. Нвб. липсва.
- нероушилѣ¹ – СТ // LPsl. Нвб. книж.
- несвоѣ¹ – ПслЙП // LPsl. Нвб. книж.
- нескврѣнѣ^{1*} – ППН // ЦслР. Нвб. книж.
- нескврѣнѣнѣ⁶ – ЖФ², ПслН, ПА³ // СтбР: СЕ, Е, Р. Нвб. липсва.
- нескврѣнѣнѣ^{1*} – ПА // Ø. Нвб. липсва.
- нескѣдѣно^{1*} – ЖИР // ЦслР. Нвб. остар.
- нескѣдѣнѣ² – ЖП, ППН¹ // СтбР: СЕ. Нвб. остар.
- нестарѣнѣ^{2*} – ЖФ, СТ // МДрЯ. Нвб. обща употреба.
- нести¹ – ППН // СтбР: 3, М, А, СК, С. Нвб. обща употреба.
- несторѣнѣ¹ЛИ* – ЖИМ // Ø.
- несѣвѣдомѣ¹ – ППН // СтбР: 1 – С. Нвб. липсва. Срв. неведом.
- несѣгласнѣ¹ – ЖИМ // Ø. Нвб. липсва. Срв. несъгласно.
- несѣздѣнѣ² – ЖИМ // LPsl. Нвб. липсва. Срв. нездан остар., несъздаден.
- несѣказанѣ^{3*} – ЖИМ, ПслКЕ, ПслМВ // ЦслР. Нвб. липсва.
- несѣказанѣнѣ^{16*} – ЖФ⁴, ЖИМ, ПслКЕ⁴, ПслН⁷ // МДрЯ. Нвб. липсва.
- несѣказанѣнѣ^{1*} – ППН // Ø. Нвб. липсва.
- несѣконѣчѣнѣ^{1*} – ППН // МДрЯ. Нвб. остар.
- несѣмыслѣнѣ² – ЖФ, ЖИМ // СтбР: 3, М, С, К, СП. Нвб. остар.
- несѣстроѣнѣ^{1*} – ПслКЕ // Ø. Нвб. липсва.

- несътъргъпиниѣ¹⁵ – ЖП², ЖФ², ПслКЕ⁴, ПслН², ПслМВ³, ПслЙП² // СтБР: 5 – С. Нвб. остар.
- несътъгжаниѣ^{1*} – ПК // МДрЯ. Нвб. остар.
- несъщъгън⁴ – ЖИР, ПслН, ПК, ППН // СтБР: 1 – СЕ. Нвб. липсва.
- несытъно^{1*} – ЖИМ // ЦслР. Нвб. липсва.
- несытънѣ¹ – ПслН // LPsl, SJS. Нвб. остар.
- несърѣбролюбивѣ^{1*} – ПА // Ø. Нвб. срв. сребролюбив.
- несѣкомыи¹ – ПслМВ // СтБР: 1 – С. Нвб. липсва.
- несжаниѣныи^{1*} – ПслКЕ // ЦслР. Нвб. обща употреба.
- нетворѣць^{1*} – ППН // Ø. Нвб. липсва. Срв. творец.
- нетрѣбкователънѣ^{1*} – ППН // Ø. Нвб. липсва.
- нетълѣниѣ³ – ЖП, ПслКЕ, СТ // СтБР: 4 – СЕ² С2. Нвб. църк.
- нетълѣныиѣ¹⁸ – ЖП², ЖФ, ЖИМ⁵, ПслН², ПслЙП, ПК, СТ⁶ // СтБР: 2 – С. Нвб. църк.
- неоугасниѣ¹ – ЖФ // СтБР: 2 – С. Нвб. обща употреба.
- неѣгашенѣ^{1*} – ПслН // МДрЯ. Нвб. липсва.
- неоудобѣ⁴ – ПК, ППН³ // СтБР: 3, М, А, СК, ЗЛл. Нвб. липсва.
- неоудобѣшестъвѣнѣ¹ – ЖИР // LPsl. Нвб. липсва.
- неоудобѣно^{1*} – ЖИМ // Ø. Нвб. обща употреба.
- неоуклоненѣ^{1*} – ПслКЕ // ЦслР. Нвб. остар. книж.. Срв. неотклонен.
- неоуклонно² – ЖП, ПслН // LPsl, SJS. Нвб. остар. книж.. Срв. неотклонно.
- неоуклоннѣ^{1*} – ПслЙП // Ø. Нвб. липсва.
- неоукротниѣ³ – ПслКЕ², ПслЙП // СтБР: 2 – С. Нвб. обща употреба.
- неоумолиниѣ¹ – ЖИМ // LPsl. Нвб. обща употреба.
- неоумытънѣ^{2*} – ЖФ, ПслЙП // ЦслР. Нвб. липсва.
- неѣсъподобити сѣ^{1*} – ЖИМ // Ø. Нвб. липсва.
- неоуставѣнѣ^{1*} – ПслКЕ // МДрЯ. Нвб. липсва.
- неѣстроение^{2*} – ПслЙП, ПА // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва. Срв. устройство, неустроеност.
- неоутаенѣ^{1*} – ПслКЕ // ЦслР. Нвб. липсва.
- неоустѣпанѣ¹ – ЖИР // LPsl. Нвб. липсва.
- неоутѣшниѣ³ – ЖФ // СтБР: 1 – С. Нвб. книж.
- неоутѣшьно^{1*} – ЖФ // ЦслР. Нвб. остар., поет.
- неоутѣшьнѣ¹ – ЖИР // LPsl. Нвб. липсва. Срв. безутешен.
- нехѣдатѣиствѣно^{1*} – ППН // Ø. Нвб. липсва.
- нехѣдатѣиствѣнѣ^{3*} – ППН // ЦслР. Нвб. липсва.
- нехранѣи^{1*} – ЖФ // Ø. Нвб. липсва.
- нещѣдѣно^{9*} – ЖП, ПслКЕ³, ПслН³, ПслМВ, СТ // МДрЯ. Нвб. липсва.
- нещѣдѣнѣ^{1*} – ЖФ // LPsl. Нвб. липсва.
- неучнѣота⁴ – ЖИР, ПслКЕ, ПК, ППН // СтБР: 4 – М² СЕ, К. Нвб. остар. книж.
- неучнѣтъ⁶ – ЖИР³, ЖП, ЖФ, ПслЙП // СтБР: 3, М, А, СК, Б, СЕ, К, С, Р. Нвб. обща употреба.

- нечуоувствие¹ – ЖИМ // СтбР: 2 – К, С. Нвб. остар. Срв. безчувствие.
 нечуоувство² – ПслЙП // LPsl, SJS. Нвб. липсва.
 нечуоувствьвьнь¹ – ППН // СтбР: 2 – С. Нвб. остар.
 нечуствовати⁴ – ЖФ, ПслЙП³ // СтбР: 1 – СЕ. Нвб. липсва.
 нечуствнвъ¹³ – ЖП, ЖИМ⁵, ПслКЕ³, ПслН², ПслЙП² // СтбР: Е, СП, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
 нечуствнвѣ^{1*} – ПслКЕ // SJS. Нвб. липсва.
 нечустиѣ¹⁷ – ЖФ, ЖИМ⁷, ПслКЕ⁴, ПслН³, ПК, ПА // СтбР: СП, С, СЕ, К, Х. Нвб. остар. книж.
 нечуствовати¹ – ПслЙП // СтбР: 1 – СП. Нвб. липсва.
 нечуѣтѣци^{1*} – ПслН // Ø. Нвб. липсва. Срв. чета диал.
 нн⁵⁶ – ЖИР³, ЖП², ЖФ⁴, ЖИМ⁹, ПслКЕ⁷, ПслН⁴, ПслМВ², ПслЙП⁹, ПК⁴; ППН³, ШПН³, ПА⁵, СТ // СтбР: 3, М, А, СК, У, Б, Е, СП, СС, СЕ, К, С, Х Р, ЗЛ. Нвб. обща употреба.
 ннже¹¹⁷ – ЖИР, ЖП, ЖФ, ЖИМ, ПслКЕ, ПслН, ПслМВ, ПслЙП, ПК, ППН, ШПН, ПА, СТ. Нвб. липсва.
 нигдеке⁵ – ЖИМ², ПслЙП, ППН² // СтбР: 3, М, А, С. Нвб. нар.-поет.
 ниѣдинъже⁶ – ЖИР², ЖФ², ПслКЕ, ПК // СтбР: 3, М, А, СК, У, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.
 нижнии¹ – ПслЙП // СтбР: 3, М, А, СК, СЕ, С. Нвб. остар. книж.
 низъ¹ – ПслЙП // СтбР: 3, М, А, Б. Нвб. диал.
 низъ¹ – ПслН // СтбР: 3, М, СЕ, С. Нвб. остар. и нар.-поет.
 низъвлѣци^{1*} – ППН // ЦслР. Нвб. липсва.
 низъводити¹ – ППН // СтбР: 2 – СЕ. Нвб. липсва.
 низъити¹ – ПслКЕ // СтбР: 2 – 3, М. Нвб. липсва.
 низълагати^{5*} – ЖП², ЖФ, ПслКЕ² // МДрЯ, SJS. Нвб. липсва.
 низъложити⁶ – ПслКЕ, ПслН, ПслЙП², ПК, ПА // СтбР: 3, М, Е, СП. Нвб. остар.
 низъпасти¹ – ПслН // СтбР: 1 – С. Нвб. остар. книж.
 низъпосѣлати^{1*} – СТ // ЦслР, SJS. Нвб. остар. книж.
 низъходити¹ – ПслМВ // СтбР: М, А, СК, СП, СЕ. Нвб. срв. снизхождам
 низоулѣганиѣ^{2*} – ЖП, ПК // ЦслР. Нвб. липсва.
 ника¹ МИ* – ПслКЕ // Ø.
 ника² – ПслКЕ. Ø.
 никаковъ^{1*} – ЖИР // МДрЯ, SJS. Нвб. обща употреба.
 нникакоже⁴⁹ – ЖИР¹¹, ЖП⁴, ЖФ¹⁰, ЖИМ³, ПслКЕ⁴, ПслН³, ПслМВ², ПслЙП², ПК², ППН⁶, ШПН² // СтбР: 3, М, А, С. Нвб. обща употреба.
 никенскъ⁴ – ПслКЕ³, ПК // СтбР: С. Нвб. обща употреба.
 нника²МИ – ПслКЕ // СтбР: 2 – А.
 никогдаже⁵ – ЖИР, ПслКЕ, ПслН, ППН² // СтбР: 3, М, Р. Нвб. обща употреба.
 никодинъ¹ ЛИ – ППН // СтбР: 3, М, А, СК, К, С.
 никодимовъ¹ – ППН // SJS.

- ннколае**¹ЛИ – ПслКЕ // СтбР: 1 – Е.
ннколнднн⁴МИ – ПслКЕ³, ПслН // СтбР: 3 – А, С².
ннколндннскъ³ – ПслКЕ // СтбР: 2 – С.
никоторъ² – ЖИМ // СтбР: 3, М, А. Нвб. диал.
никътоже¹² – ЖП, ЖИМ², ПслКЕ³, ПслМВ³, ПслЙП, ПК, ППН // СтбР: 3, М, А, СК, О, Б, Е, СС, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.
никъ⁴ – ЖФ, ПслЙП², ПА // СтбР: 3, М, А, СК, Б, СЕ, К, С, Р. Нвб. обща употреба.
ниневинскъ^{1*} – ЖИМ. Ø.
ниневнтъ^{1*}КНЕ – ЖИМ // LPsl.
нитринискъ^{1*} – ЖФ // Ø.
ниць¹ – ПслКЕ // СтбР: 3, М, А, СК, СЕ, К, С. Нвб. липсва. Срв. ницом, ничком.
нищепнтани^{1*} – СТ // МДрЯ. Нвб. липсва.
нищета⁴ – ЖП, ЖФ, ПслН, ПслЙП // LPsl, SJS. Нвб. обща употреба.
ниць¹¹ – ЖИР², ЖП, ЖФ³, ПслКЕ², ПслМВ, СТ³ // СтбР: 3, М, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Нвб. остар.
ничьтоже⁵⁶ – ЖИР⁷, ЖП¹⁰, ЖФ², ЖИМ², ПслКЕ⁷, ПслН⁵, ПслМВ³, ПслЙП², ПК², ППН¹⁴, ЫТ² // СтбР: 3, М, А, СК, О, Б, Е, СС, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.
новъ²⁰ – ЖИМ⁵, ПслКЕ⁶, ПслН², ПслЙП³, ППН, ПА³ // СтбР: 3, М, А, СК, О, Е, СП, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.
нога¹⁷ – ЖИР², ЖП, ЖФ³, ЖИМ³, ПслКЕ⁶, ПслЙП, ПК // СтбР: 3, М, А, СК, О, Е, СП, СЕ, К, С. Нвб. остар. и диал.
ног¹ЛИ – ПслКЕ // СтбР: 3, М, А, СК, СЕ, С.
ноевъ¹ – ПслМВ // СтбР: 3, М, А, СК. Нвб. обща употреба.
ножъ⁴ – ПслКЕ, ЖИМ³ // СтбР: 3, М, А, СК, Б, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
ножъница¹ – ЖИМ // СтбР: 3, М, А, СК. Нвб. обща употреба.
ноздоръ¹ – ПслЙП // СтбР: СП, С. Нвб. обща употреба.
носнтн¹⁵ – ЖИР, ЖП², ЖФ, ЖИМ, ПслКЕ⁵, ПслН, ПК², ППН, СТ // СтбР: 3, М, А, СК, Б, Е, СП, КЛл, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.
нощъ³⁷ – ЖИР, ЖП², ЖФ⁶, ЖИМ⁴, ПслКЕ¹¹, ПслН⁴, ПслЙП, ПК⁵, ППН, СТ // СтбР: 3, М, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.
нощънъ¹ – ЖИР. LPsl, МДрЯ, ЦслР. Нвб. обща употреба.
нравъ⁵ – ЖИР², ПслКЕ, ПслН, ПА // СтбР: С. Нвб. обща употреба.
нънъ⁷⁹ – ЖИР⁴, ЖП⁸, ЖФ⁸, ЖИМ⁸, ПслКЕ¹⁰, ПслН⁷, ПслМВ¹⁰, ПслЙП⁸, ПК², ППН⁵, ППН³, ПА³, СТ³ // СтбР: 3, М, А, СК, О, Б, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Нвб. остар.
нънъкъшънъ⁴ – ЖИР, ПслКЕ, ППН² // СтбР: Е, С, Х. Нвб. остар. и диал.
нъгдъ¹⁵ – ЖИР², ЖП³, ЖИМ⁴, ПслКЕ³, ПслМВ, ППН² // СтбР: 3 – С. Нвб. диал.
нъдро³ – ЖИР², ЖП // СтбР: 3, М, СК, С, ЗЛл. Нвб. обща употреба.
нъкако^{26*} – ЖИР, ЖП², ПслКЕ², ПслН, ПслМВ², ПслЙП, ПК³, ППН¹³, ППН // МДрЯ, SJS. Нвб. обща употреба.
нъкаковъ^{1*} – ЖИМ // LPsl. Нвб. обща употреба.

- нѣколнѣ³ – ЖИМ, ПслКЕ² // СтбР: 1 – С. Нвб. обща употреба.
- нѣкото³⁰ – ЖП⁶, ЖФ³, ЖИМ⁵, ПслКЕ⁴, ПслН, ПслЙП², ПК³, ППН⁵, ПА // СтбР: С. Нвб. диал.
- нѣкѣгда¹⁴ – ЖИР, ЖФ, ЖИМ⁵, ПслКЕ³, ПслН², ПК² // СтбР: З, М, С. Нвб. обща употреба.
- нѣкѣто⁶ – ЖП, ЖФ², ЖИМ, ПслКЕ, ППН // СтбР: М, А, СК, Е, С, Р. Нвб. обща употреба.
- нѣкѣн¹⁰⁰ – ЖИР¹⁶, ЖП¹², ЖФ⁸, ЖИМ¹⁴, ПслКЕ¹⁴, ПслН⁷, ПслЙП⁴, ПК⁴, ППН¹⁰, ППН⁷, ПА⁴. Нвб. обща употреба.
- нѣлѣтовани^{2*} – ЖП, ЖИМ // □. Нвб. липсва.
- нѣлѣ⁴ – ПслКЕ, ПслН³ // СтбР: З, М, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
- нѣлѣто¹⁰ – ЖИР⁶, ЖИМ, ПслН³ // СтбР: З, М, А, СК, С. Нвб. обща употреба.
- нѣ³⁶⁹ – ЖИР²⁸, ЖП³⁰, ЖФ²³, ЖИМ³⁹; ПслКЕ⁶², ПслН⁴³, ПслМВ¹⁶, ПслЙП⁵⁵, ПК²¹, ППН²⁶, ППН⁸, ПА¹⁷, СТ¹ // СтбР: З, М, А, СК, О, Б, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Нвб. обща употреба.
- нѣдѣти сѣ³ – ПслН², ПА // СтбР: З, М, А, СК, О, СЕ, К, С. Нвб. остар. и диал.
- нѣждѣ¹⁷ – ЖИР², ЖФ, ПслКЕ, ПслН, ПслМВ², ПслЙП, ПК³, ППН, ППН, ПА², СТ² // СтбР: З, М, А, СК, Е, СЕ, К, С. Нвб. обща употреба.
- нѣждѣно^{1*} – ПслКЕ // ЦслР. Нвб. обща употреба.
- нѣждѣнѣ⁵ – ПслН, ПК², ППН // СтбР: З, М, А, СЕ, С. Нвб. обща употреба.
- нѣсеки¹ – ПА.

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА НА ПАМЕТНИЦИ, ЗАПАЗЕНИ ПО КЪСНИ ПРЕПИСИ

ВМЧ – Велики минеи-чети

ГрНазХІв. – 13 слова на Григорий Назиански.

ИП – Историческа палея

ЙоЕБ – Богословие на Йоан Екзарх

ЕзF.I.461 – Книга на пророк Йезекиил с тълкувания по ркп. F.I.461

ЙоЕШ – Шестоднев на Йоан Екзарх

ЕфрКрм – Ефремовска крѣмча

ЕфрСир – Паренесис на Ефрем Сирин

ППЧ – Панекти на Никон Черногорец

ПЧрнз – Слова и поучения на Петър Черноризец

ПрезвК – Беседа против богомилите на Презвитер Козма

Изб1073г. – Симеонов изборник от 1073 г.

Сб1076г. – Симеонов сборник от 1076 г.

СЗ – Стар завет

Слова КлОхр – Слова на Климент Охридски

ХимнКлОхр – Химнографски творби на Климент Охридски

СЪКРАЩЕНИЯ В ЛЕКСИКОГРАФСКИТЕ БЕЛЕЖКИ

Гр. – гръцки

Диал. – диалектно

Книж. – книжовно

ЛИ – лично име

МИ – местно име

Нар.-поет. – народно-поетично

Нвб. – новобългарски

Несв – несвършен вид

Общо – общоупотребимо

Остар. – остаряло

Поет. – поетично

Св. – несвършен вид

Срв. – сравни

Стб. – старобългарски

Църк. – църковно